

2019 ЖЫЛ

2018 ЖЫЛҒЫ ТӨЛЕМ ЖҮЙЕЛЕРІН ҚАДАҒАЛАУ (ОВЕРСАЙТ) ЖӘНЕ КӨРСЕТІЛЕТІН ТӨЛЕМ ҚЫЗМЕТТЕРІ НАРЫҒЫНЫҢ ДАМУ НӘТИЖЕЛЕРІНЕ ШОЛУ

ҚАЗАҚСТАН
РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ
ҰЛТТЫҚ
БАНКІ

МАЗМҰНЫ

КІРІСПЕ	3
1-БӨЛІМ. ҚАЗАҚСТАННЫҢ ТӨЛЕМ НАРЫҒЫНЫҢ ҚҰРЫЛЫМЫ	4
2-БӨЛІМ. ҚАЗАҚСТАН ҰЛТТЫҚ БАНКІНІҢ ТӨЛЕМ ЖҮЙЕЛЕРІ	7
2.1 Банкаралық ақша аудару жүйесі.....	9
2.2 Банкаралық клиринг жүйесі	16
3-БӨЛІМ. БАНКІШЛІК ЖҮЙЕЛЕР.....	20
4-БӨЛІМ. ТӨЛЕМ ҚҰРАЛДАРЫ.....	22
4.1 Заңды тұлғалардың төлемдері.....	23
4.2 Жеке тұлғалардың төлемдері	25
5-БӨЛІМ. ТӨЛЕМ ҚЫЗМЕТТЕРІНІҢ НАРЫҒЫ	26
5.1 Төлем карточкалары нарығы.....	26
5.2 Электрондық төлем қызметтері нарығының инфрақұрылымы.....	35
5.3 Электрондық ақша	43
6-БӨЛІМ. ХАЛЫҚАРАЛЫҚ АҚША АУДАРУ ЖҮЙЕСІ	46
7-БӨЛІМ. ТІКЕЛЕЙ КОРРЕСПОНДЕНТТІК ШОТТАР БОЙЫНША ТӨЛЕМДЕР	50
8-БӨЛІМ. ТӨЛЕМ ҰЙЫМДАРЫ.....	54
9-БӨЛІМ. ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ЫНТЫМАҚТАСТЫҚ ЖӘНЕ ДАМУ ПЕРСПЕКТИВАЛАРЫ.....	58

КІРІСПЕ

Елдегі төлем жүйелерін қадағалау (оверсайт) және көрсетілетін төлем қызметтері нарығының даму нәтижелеріне арналған шолу 2018 жылғы Қазақстанның көрсетілетін төлем қызметтері нарығының және төлем жүйелерінің жай-күйі туралы талдамалық ақпаратты қамтиды.

Төлем қызметтерін дамыту елдің қаржы жүйесі мен экономиканың нақты секторына тиімді қызмет көрсетуді қамтамасыз етуге арналған негізгі мәнге ие. Көрсетілетін төлем қызметтерін дамыту және төлем инфрақұрылымын нығайту экономиканың жұмыс істеу тиімділігін арттыру бойынша жұмыс бағыттарының бірі болып табылады.

Соңғы жылдары көрсетілетін төлем қызметтерінің нарығы бірқатар өзгерістерге, оның ішінде инновациялық өзгерістерге ұшырады. Көрсетілетін төлем қызметтерінің нарығына қызығушылық қаржы жүйесінің тұрақтылығы мен тиімділігін қолдау және ұлттық валютаға сенімді сақтап қалу қажеттілігіне негізделді. Көрсетілетін төлем қызметтері саласындағы инновация төлем жасаудың ыңғайлы және қарапайым құралдарының пайда болуы және пайдаға асуы арқылы төлем жасаушылар үшін барынша жақын болып табылатын көрсетілетін төлем қызметтерінің нарығын одан әрі дамытуға оң әсер етеді.

Байқалып отырған үрдістер мен төлемдердің талдауы негізінде шолуда төлем жүйелері, төлем құралдары, төлем карточкалары нарығы, ақша аудару жүйесі, сондай-ақ төлем ұйымдарының қызметі және Қазақстан аумағында электрондық ақша жүйелерін дамыту жөніндегі ақпарат жеке-жеке берілген және баяндалған.

Әзірленген материалдан Қазақстан Ұлттық Банкінің төлем жүйелеріндегі төлемдердің өсу үрдісін, электрондық көрсетілетін төлем қызметтерінің нарығын, банктік емес төлем секторын дамытудағы оң өзгерістер мен үрдістерді және біздің мемлекетіміздің төлем нарығын дамытудағы өзге де оң бағыттарды қарауға да болады.

2018 жылы қолма-қол ақшасыз төлемдер мен ақша аударымдары көлемдерінің өсу, клиенттерге ұсынылатын төлем сервистерінің сапасын жақсарту және кеңейту, қашықтан қызмет көрсету арналарына ауысу үрдісі сақталды.

«Төлемдер және төлем жүйелері туралы» Қазақстан Республикасының Заңында белгіленген өкілеттіктерге сәйкес бақылау-қадағалау функциялары шеңберінде Ұлттық Банк 2017 жылдан бастап елдің аумағында жұмыс істейтін төлем жүйелерінің тізілімдерін, сондай-ақ төлем ұйымдары мен көрсетілетін төлем қызметтерін маңызды берушілердің тізілімдерін жүргізеді. Мәселен, 2019 жылғы 1 қаңтардағы жағдай бойынша Ұлттық Банк 20 төлем жүйесін, 42 төлем

ұйымын және 5 көрсетілетін төлем қызметтерін маңызды берушіні тіркеді. Қазақстан аумағында 2018 жылдың соңына таман 18 қазақстандық электрондық ақша жүйесі жұмыс істеді.

Бұл ретте халық республикадан тыс жерлерге ақша аудару үшін негізінен Золотая корона, Лидер, Faster, Western Union, Moneygram, Юнистрим, Contact сияқты халықаралық ақша аудару жүйелерін пайдаланады.

Төлем нарығының орнықты дамып келе жатқан секторларының бірі қашықтан банкинг пен төлем карточкалары нарығы болып табылады. Сондай-ақ қашықтан қызмет көрсету желісі белсенді түрде кеңеюде – төлем карточкаларын пайдалану арқылы тауарлар мен көрсетілетін қызметтердің қолма-қол ақшасыз төлемін қабылдайтын сауда нүктелері мен кәсіпкерлер санының бірлесе өсуімен қатар POS-терминалдардың, банкоматтардың, мезеттік төлем жасау терминалдарының саны өсуде.

Барынша толық ақпарат шолудың тиісті бөлімдерінде ұсынылды.

1-БӨЛІМ. ҚАЗАҚСТАННЫҢ ТӨЛЕМ НАРЫҒЫНЫҢ ҚҰРЫЛЫМЫ

Қазіргі уақытта Қазақстанның төлем нарығында екі ірі сегмент жұмыс істейді – олар Қазақстанның аумағында жұмыс істейтін төлем жүйелері мен көрсетілетін төлем қызметтерінің нарығы.

2019 жылғы 1 қаңтардағы жағдай бойынша Қазақстан нарығында Ұлттық Банктің төлем жүйелері – елдің қаржы жүйесінің жұмыс істеуін қамтамасыз ететін Банкаралық ақша аудару жүйесі (бұдан әрі – БААЖ) және Банкаралық клиринг жүйесі (бұдан әрі – БКЖ) жұмыс істейді. Сонымен қоса, төлем карточкаларын пайдалана отырып жасалатын операцияларды өңдеу кезінде төлем карточкаларының жүйелерімен, ақша аударымдарының жүйелерімен ұсынылған жеке төлем жүйелері де есеп айырысу қызметтерін көрсетеді. Банкаралық төлемдер де банктер арасында, банктер мен банк операцияларының жекелеген түрлерін жүзеге асыратын ұйымдар арасында ашылған тікелей корреспонденттік шоттар арқылы жүргізіле береді.

Қазақстанның әрбір төлем жүйесінің өз жұмыс ерекшелігі бар және олар нарықтың белгілі бір сегменттеріне бағдарланған. Мәселен, БААЖ жалпы есеп айырысулар нақты уақыт режимінде жүзеге асырылатын елдің жүйелік маңызы бар төлем жүйесі болып табылады. Қатысушылары банктер, банк операцияларының жекелеген түрлерін жүзеге асыратын ұйымдар мен оқшауланған институционалдық ұйымдар болып табылады.

БААЖ және БКЖ ұлттық төлем жүйелерінің операторы Ұлттық Банк болып табылады, оның негізгі міндеттерінің бірі «Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі туралы» Қазақстан Республикасының Заңына сәйкес төлем жүйелерінің жұмысын қамтамасыз ету болып табылады.

Төлем карточкаларының жүйелері мен халықаралық ақша аудару жүйелері (бұдан әрі – ХААЖ) жеке төлем жүйелерін білдіреді. Банкаралық төлемдер де банктер арасында, банктер мен банк операцияларының жекелеген түрлерін жүзеге асыратын ұйымдар арасында ашылған тікелей корреспонденттік шоттар арқылы жүргізілуі мүмкін.

Қазақстан Ұлттық Банкі өзінің бақылау-қадағалау функцияларын іске асыру шеңберінде Ұлттық Банктің интернет-ресурсының «Төлем жүйелері» бөлімінде орналасқан төлем жүйелерінің тізілімін жүргізеді.

2019 жылғы 1 қаңтардағы жағдай бойынша төлем жүйелерінің тізіліміне 20 төлем жүйесі (1-кесте), олардың ішінде 1 жүйелік маңызы бар төлем жүйесі, 3 маңызды төлем жүйесі және 16 өзге төлем жүйесі қамтылды (2-кесте).

1-кесте.

Төлем жүйелерінің тізілімі

Төлем жүйесінің түрі:	Төлем жүйесінің атауы:	Қатысушылар саны ¹ :
Жүйелік маңызы бар төлем жүйесі	<ul style="list-style-type: none"> Банкаралық ақша аудару жүйесі 	<ul style="list-style-type: none"> 43
Маңызды төлем жүйесі	<ul style="list-style-type: none"> Банкаралық клиринг жүйесі Золотая Корона MasterCard Europe SA 	<ul style="list-style-type: none"> 34 17 19
Өзге төлем жүйелері	<ul style="list-style-type: none"> VISA International ANELIK BLIZKO CONTACT FASTER MONEYGRAM Вестерн Юнион ЛИДЕР Халықаралық ақша аударымы «Қазақстан Халық Банкі» АҚ төлем жүйесі Жаппай электрондық төлем жүйесі ЮНИСТРИМ Diners Club International UnionPay International Co. Ltd Интелэкспресс American Express «Мир» төлем жүйесі 	<ul style="list-style-type: none"> 22 22 1 2 6 1 2 21 2 12 11 11 1 9 1 1

¹ Қатысушылар туралы ақпарат төлем жүйелеріне қатысушылар – екінші деңгейдегі банктер ұсынған мәліметтер негізінде ұсынылды.

Төлем жүйелері маңыздылығының өлшемшарттары

Төлем жүйелерінің түрлері	Бір немесе бірнеше түрге жататын өлшемшарттар
Жүйелік маңызы бар төлем жүйесі	<p>осы төлем жүйесі арқылы Қазақстан Республикасының бағалы қағаздар нарығына және (немесе) Қазақстан Республикасының валюта нарығына қатысушылардың ақшалай міндеттемелері бойынша төлемдер және (немесе) ақша аударымдары жүргізіледі</p> <p>осы төлем жүйесі арқылы Қазақстан Республикасы Ұлттық Банкінің мемлекеттік ақша-кредит саясатын жүргізу мақсатында төлемдер және (немесе) ақша аударымдары жүргізіледі</p> <p>Өлшемшарттарға сәйкес (жиынтығында) БААЖ жүйелік маңызы бар төлем жүйесіне жатқызылды</p>
Маңызды төлем жүйесі	<p>- төлем жүйесі арқылы Қазақстан Республикасының аумағында ұлттық валютада төлемдерді және (немесе) ақша аударымдарын бір жыл ішінде жүзеге асыру кезінде Қазақстан Республикасының аумағында жүйелік маңызы бар төлем жүйелері арқылы бір жыл ішінде ұлттық валютада жүргізілген төлемдердің және (немесе) ақша аударымдарының көлемін шегергенде, аталған төлемдердің және (немесе) ақша аударымдарының жалпы көлемінің жиырма бес пайызынан кем емес мөлшерде</p> <p>БААЖ, БКЖ көлемін есептемегенде, Қазақстан Республикасының аумағында төлемдердің және (немесе) ақша аударымдарының жалпы көлемінің 34,8% мөлшеріндегі үлесін иеленеді.</p> <p>- төлем жүйесі арқылы төлемдерді және (немесе) ақша аударымдарын бір жыл ішінде жүзеге асыру кезінде ақша аудару жүйелері үшін Қазақстан Республикасы бойынша және шетелге ақша аудару жүйесі арқылы жіберілген ақшаның және Қазақстан Республикасына ақша аудару жүйесі арқылы шетелден алған төлемдердің және (немесе) ақша аударымдарының жиынтық көлемінің жиырма бес пайызынан кем емес мөлшерде</p> <p>ХААЖ арқылы төлемдердің/аударымдардың жалпы көлемінде Золотая корона арқылы төлемдер/аударымдар 62,0%-ды (618,3 млрд теңгені) иеленеді.</p> <p>- төлем жүйесі арқылы банкаралық төлемдерді төлем карточкаларымен есеп айырысу бойынша бір жыл ішінде жүзеге асыру кезінде аталған төлемдердің жалпы көлемінің жиырма бес пайызынан кем емес мөлшерде</p> <p>2018 жылдың қорытындысы бойынша MasterCard арқылы жүргізілген банкаралық операциялардың көлемі 1,5 трлн теңге болды, бұл төлем карточкаларымен жасалған банкаралық операциялардың жалпы көлемінің 36,0%-ын иеленеді.</p> <p>- төлем жүйесі арқылы Қазақстан Республикасының аумағында шетел валютасымен төлемдерді және (немесе) ақша аударымдарын бір жыл ішінде жүзеге асыру кезінде аталған төлемдердің және (немесе) ақша аударымдарының жалпы көлемінің жиырма бес пайызынан кем емес мөлшерде</p> <p>– өлшемшарттар мен көрсеткіштерге сәйкес келетін төлем жүйелері жоқ</p> <p>- төлем жүйесі арқылы халықаралық төлемдерді және (немесе) ақша аударымдарын бір жыл ішінде жүзеге асыру кезінде Қазақстан Республикасынан шетелге жіберілген және Қазақстан Республикасына шетелден алынған төлемдердің және (немесе) ақша аударымдарының жиынтық көлемінің жиырма бес пайызынан кем емес мөлшерде –</p>

	- өлшемшарттар мен көрсеткіштерге сәйкес келетін төлем жүйелері жоқ
Өзге төлем жүйесі	- жүйелік маңызы бар немесе маңызды төлем жүйесі болып табылмайтын төлем жүйесі
16 төлем жүйесі қосылды	

Жеке және заңды тұлғаларға төлемдер мен ақша аударымдары бойынша қызмет көрсететін Қазақстанның көрсетілетін төлем қызметтері нарығының негізгі қатысушылары банктер мен банк операцияларының жекелеген түрлерін жүзеге асыратын ұйымдар, сондай-ақ «Қазпочта» АҚ (ұлттық пошта операторы) болып табылады. Сонымен қоса, Қазақстанның көрсетілетін төлем қызметтерінің нарығында банктік емес төлем ұйымдары да жұмыс істейді. Төлем ұйымдары қолданыстағы заңнама шеңберінде төлем қызметтерінің жекелеген түрлерін ұсынады, олардың ішінде төлемдерді қабылдау, оның ішінде қолма-қол ақшалай тәсілмен қабылдау, сондай-ақ төлем карточкаларын пайдалана отырып төлемдерді және электрондық ақшамен операцияларды өңдеу қызметтері барынша кеңінен тараған қызмет түрлеріне жатады.

2019 жылғы 1 қаңтардағы жағдай бойынша Ұлттық Банк 42 төлем ұйымын тіркеді. Ұлттық Банкте есептік тіркеуден өткен төлем ұйымдарының тізілімі Ұлттық Банктің интернет-ресурсының «Төлем жүйелері» бөлімінде орналасады.

2-БӨЛІМ. ҚАЗАҚСТАН ҰЛТТЫҚ БАНКІНІҢ ТӨЛЕМ ЖҮЙЕЛЕРІ

Елдің қаржы нарығы инфрақұрылымының негізгі элементтерінің біріне жататын Ұлттық Банктің **ХААЖ және БКЖ** төлем жүйелері Қазақстанда ұлттық валюта теңгемен банкаралық төлемдердің негізгі ағынын есептеуді қамтамасыз ететін төлем жүйелері болып табылады.

Қазақстан Ұлттық Банкінің төлем жүйелерінің операциялық орталығы Қазақстан Ұлттық Банкінің еншілес ұйымы «Қазақстан Республикасы Ұлттық Банкінің Қазақстан банкаралық есеп айырысу орталығы» шаруашылық жүргізу құқығындағы республикалық мемлекеттік кәсіпорны (бұдан әрі – ҚБЕО) болып табылады.

Жалпы 2018 жылы Қазақстан аумағында ұлттық валютада жүргізілген қолма-қол ақшасыз төлемдер мен ақша аударымдарының жалпы көлемі 891,9 трлн теңгені құрады, олардың ішінде 93,6%-ы Ұлттық Банктің төлем жүйелері арқылы жүргізілді.

БААЖ және БКЖ арқылы 834,6 трлн теңге сомаға 42,9 млн транзакция жүргізілді (1-сурет). Ұлттық Банктің төлем жүйелері

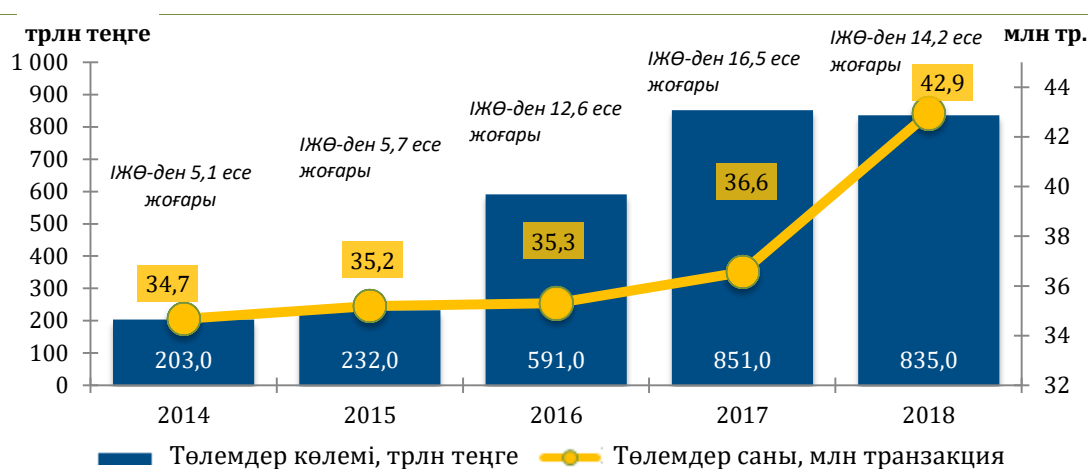
арқылы жүзеге асырылған ақша аударымдары көлемінің ІЖӨ-ге қатысты арақатынасы 14,2 еседен (2017 жылы – 16,5) асады.

2017 жылмен салыстырғанда төлемдер саны 17,5%-ға ұлғайды, төлемдер сомасы 1,9%-ға азайды.

Орташа алғанда аталған төлем жүйелері арқылы бір операциялық күн ішінде 3,4 трлн теңге сомасына 174,6 мың транзакция (2017 жылы 3,5 трлн теңге сомасына 149 мың төлем) жүргізілді. Жылдық ІЖӨ баламасы Ұлттық Банктің төлем жүйелерінде орташа алғанда 17,3 операциялық күн үшін айналды.

1-сурет.

Төлем жүйелеріндегі төлемдер ағынының серпіні

Бұл ретте, аталған төлем жүйелері арқылы банктердің клиенттік төлемдері арасында жеке тұлғалардың есеп айырысуларының үлесі тек қана 5%-ды құрайды, бұл жеке және заңды тұлғалар айналымдарының табиғи ауқымдарының айырмасымен ғана емес, сол сияқты жеке тұлғалардың қолма-қол ақшасыз төлемдеріне қызмет көрсетудің негізгі арнасы жеке бөлшек төлем жүйелері, атап айтқанда төлем карточкаларының жүйесі болып табылатындығымен түсіндіріледі.

Қазақстан Ұлттық Банкінің төлем жүйелерінде төлемдер жүргізуге арналған көлік ортасы ретінде төлем хабарларын кепілдікпен өңдеуді қамтамасыз ететін **Банктік хабарлармен алмасу жүйесінің (БХАЖ)** меншікті инфрақұрылымы пайдаланылады.

Көрсетілген жүйеде хабарлардың SWIFT-ұқсас форматтары қолданылады. Меншікті жергілікті жүйе қауіпсіздік пен жүйелердің сыртқы ықпалдарына тәуелсіздігі, пайдаланушылардың сұранысына байланысты икемді басқару мен жаңғырту сияқты артықшылықтар ұсынады.

2.1 Банкаралық ақша аудару жүйесі

Банкаралық ақша аудару жүйесі (БААЖ) – жүйелік маңызы бар төлем жүйесі, елдің қаржылық тұрақтылығын қамтамасыз етудің маңызды құрамдас бөлігі болып табылады. БААЖ-да төлемдер нақты уақыт режимінде есептеледі, яғни әрбір төлем құжаты жүйеге түскеннен кейін бірнеше секунд ішінде есептеледі. Жүйе мереке және демалыс күндерін қоспағанда, аптаның барлық күндері жұмыс істейді.

БААЖ-дың операциялық күні басталар алдында Қазақстан Ұлттық Банкінде ашылған төлем жүйелеріне қатысушылардың корреспонденттік шоттарынан жүйенің шоттарына ақша аударылады (өлшемдер енгізіледі). Қазақстан Ұлттық Банкі әрбір қатысушы бойынша аударылған ақша сомасы туралы ақпаратты ҚБЕО-ға жеткізеді. Осы ақпараттың негізінде ҚБЕО БААЖ-дың шотынан қатысушылардың ҚБЕО-дағы позицияларына сомаларды көрсетеді. БААЖ операциялық күн ішінде ақша аударушы қатысушылардың позицияларын дебеттеу арқылы қатысушылар жіберген төлем хабарларының қайтарымсыз және түпкілікті есебін қамтамасыз етеді. Төлем жасау үшін ақша жеткіліксіз болған жағдайда, төлем құжаты кезекке қойылады. Кезектен төлем құжаттары FIFO қағидаты бойынша (біріншісі кіріске, екіншісі шығысқа) өңделеді. Төлем жүйесіне қатысушылар төлем құжаттарын орындау кезектілігін белгілеуге және өзгертуге құқылы. Бұл ретте, төлем құжатын төлем жүйесінен кері қайтарусыз оның басымдығын өзгерту көзделген. Төлем жүйесіне қатысушылар кезекте тұрған төлем құжатын кері қайтарып алуы мүмкін.

Анықтама үшін:

КБЕО тарихы

ҚБЕО Қазақстан Ұлттық Банкі Басқармасының 1995 жылғы 30 желтоқсандағы № 252 шешімінің негізінде Қазақстан Республикасының банктік жүйесін реформалау бағдарламасына сәйкес құрылды. Қазақстан Ұлттық Банкі ҚБЕО-ның құрылтайшысы мен уәкілетті органы болып табылады.

ҚБЕО өздігінше шаруашылық жүргізетін субъект болып табылады және Қазақстан Ұлттық Банкінің құрылымына кіреді. БААЖ, БКЖ арқылы банкаралық төлемдерді және ақша аударымдарын жүргізу және төлем жүйелерінің жұмысын техникалық қамтамасыз ету ҚБЕО-ның негізгі қызметі болып табылады.

2019 жылғы 1 қаңтардағы жағдай бойынша БААЖ қатысушылары 43 ұйым болып табылады, олардың ішінде екінші деңгейдегі банктер, «Қазақстанның Даму Банкі» АҚ, Қазақстан Республикасы Қаржы министрлігінің Қазынашылық комитеті, Мемлекетаралық банк, Еуразиялық даму банкі, Ұлттық Банк, «Азаматтарға арналған үкімет»

мемлекеттік корпорациясы, ҚБЕО және банктік операциялардың жекелеген түрлерін жүзеге асыратын өзге ұйымдар бар.

2018 жылы БААЖ арқылы жүргізілген операциялардың саны 2017 жылмен салыстырғанда 11,1%-ға өсті және өткен жылдың ұқсас кезеңімен салыстырғанда 1,9%-ға төмендеуді көрсете отырып, жалпы сомасы 828,1 млрд теңгеге 16,8 млн операция болды (2-сурет).

БААЖ-да төлемдер сомасының төмендеуі, негізінен, Қазақстан Республикасының резиденттері шығарған бағалы қағаздарды сатып алу және сату көлемінің төмендеуіне (18,8%-ға) байланысты болды. Бұл операцияларды, әдетте, қаржы ұйымдары бос өтімді қаражат болған кезде жүргізеді. Бұл ретте, төлемдер санының өсуі міндетті әлеуметтік медициналық сақтандыруға аударымдардың өсуіне байланысты болды.

БААЖ елдің жүйелік маңызы бар төлем жүйесі болып табылады және ол арқылы қаржы секторының операциялары бойынша барынша ірі және мерзімді төлемдер жүргізіледі. Жалпы алғанда, 2018 жылы осы жүйе арқылы елдегі қолма-қол ақшасыз төлемдердің жалпы сомасының 92,4%-ы жүргізілді.

2-сурет.

2018 жылы бір күнде орташа алғанда БААЖ арқылы 2017 жылмен салыстырғанда саны бойынша 11,2 мың транзакцияға ұлғайып және сомасы бойынша 109,8 млрд теңгеге азайып, 3 366 млрд теңге сомада 68,2 мың транзакция жүргізілді. Бұл ретте, бір күндегі аударымдардың ең жоғарғы саны жалпы сомасы 4,8 трлн теңгеге 128,4 мың, ең азы жалпы сомасы 3,0 трлн теңгеге 35,1 мың болды. БААЖ-да 2018 жылы бір төлем құжатының орташа сомасы 49,4 млн теңге болды, ол 2017 жылғы көрсеткішпен салыстырғанда 11,7%-ға (6,5 млн теңгеге) азайды.

БААЖ арқылы жүргізілген ақша аударымдарының құрылымында пайдаланушылардың «Екінші деңгейдегі банктер» деген негізгі тобына (1-кесте) саны бойынша операциялардың 78,9%-ы және көлемі бойынша 34,9%-ы тиесілі болды. 2018 жылы екінші деңгейдегі банктер

289,1 трлн теңге сомада 6,8 млн аударымды жүзеге асырды, ол 2017 жылмен салыстырғанда саны бойынша 10,3%-ға көп және аударымдар көлемі бойынша 2,5%-ға аз.

Бұл ретте, 2018 жылы төлемдер көлемінің ең көп үлесі пайдаланушылардың «Ұйымдар» деген тобына 62,8% тиесілі болды, оның құрамына Қазақстан Ұлттық Банкі, «Бағалы қағаздардың орталық депозитарийі» АҚ және «Қазақстан қор биржасы» АҚ енгізілген.

2018 жылы БААЖ арқылы ҚР Қаржыминінің Қазынашылық комитеті жалпы сомасы 15,4 трлн теңгеге 1,1 млн ақша аударымын (2017 жылы – 15,5 трлн теңге сомасына 0,8 млн аударым) жүргізді.

БААЖ-да төлемдердің ең көп саны кредиттік аударымдар арқылы жасалды (99,8%).

БААЖ арқылы жүргізілген төлемдердің негізгі көлемі Қазақстанның мемлекеттік бағалы қағаздарымен операцияларға (БААЖ-дағы төлемдердің жалпы көлемінің 44,1%-ы), 1 жылға дейінгі мерзімі бар қысқа мерзімді салымдарды орналастыруға және оны қайта алуға (28,2%), сондай-ақ шетел валютасы мен бағалы металдарды сатып алу мен сатуға (10,3%) тиесілі болды. Тауарлар мен көрсетілетін қызметтер үшін жасалған төлемдердің көлемі төлемдердің жалпы көлемінің 8,1%-ы болды, ал бюджетке арналған төлемдердің және бюджеттен алынатын төлемдердің көлемі тиісінше 3,7% болды.

1-кесте.

Топтар бойынша төлемдердің негізгі көлемі

«Қаржы ұйымдары» тобы	
<i>төлем белгілеу:</i>	<i>жалпы көлемдегі осы топ төлемдерінің үлесі</i>
МБҚ-мен кері РЕПО операциясын ашу	19,30%
МБҚ-мен тікелей РЕПО операциясын жабу	18,86%
Қысқа мерзімді салымдарды орналастыру (бір жылдан аспайтын)	15,23%
Қысқа мерзімді салымдардан алып алу (бір жылдан аспайтын)	13,23%
1 жылдан аспайтын өтеу мерзімі бар МБҚ сатып алу	6,19%
1 жылдан аспайтын өтеу мерзімі бар МБҚ өтеу	5,86%
Биржада теңгемен шетел валютасын сату	3,89%
Биржада теңгемен шетел валютасын сатып алу	3,87%
Биржадан тыс теңгемен шетел валютасын сатып алу	3,41%
Басқалары	10,16%
«Мемлекеттік органдар мен ұйымдар» тобы	
Зейнетақылар	12,67%
Бюджетке есепке алынған (есептелген) және өзге міндеттемелер	11,16%
Бюджеттен басқа да қайтарылымдар (есепке алулар)	9,90%
Ақшаны бір банктегі өзінің шотынан басқа банктегі өзінің шотына аудару (ағымдағы шоттар)	7,56%
Құрылыс жұмыстары үшін төлемдер	6,13%
Қызметкерлердің банктік шоттарына кейіннен есепке алу үшін еңбекақыны аудару, еңбек демалысы үшін ақы төлеу	4,16%
Тауарлар үшін төлемдер	4,08%
Міндетті зейнетақы жарналары	3,05%
Басқалары	41,29%

«Басқа да заңды тұлғалар» тобы	
Тауарлар үшін төлемдер	29,57%
Ақшаны бір банктегі өзінің шотынан басқа банктегі өзінің шотына аудару (ағымдағы шоттар)	23,64%
Бюджетке есепке алынған (есептелген) және өзге міндеттемелер	15,05%
Кәсіптік, ғылыми және техникалық қызметтер үшін төлемдер	7,91%
Құрылыс қызметтері үшін төлемдер	4,09%
Басқалары	19,74%
«Жеке тұлғалар» тобы	
Тауарлар үшін төлемдер	21,03%
Ақшаны бір банктегі өзінің шотынан басқа банктегі өзінің шотына аудару (ағымдағы шоттар)	14,03%
Жарғылық капиталға қатысуды растайтын акциялар мен құжаттарды сатып алу, ақша төлеп алу	11,83%
Ұзақ мерзімді қарыздар	8,87%
ҚР аумағындағы жылжымайтын мүлік үшін төлемдер	7,12%
Басқа да ақысыз ақша аударымдары	5,60%
Ұзақ мерзімді қарыздарды өтеу	3,56%
Бюджетке есепке алынған (есептелген) және өзге міндеттемелер	3,15%
Басқалары	24,81%

БААЖ-да жеке тұлғалардың төлемдері мен ақша аударымдарына² аздаған үлес (жалпы көлемінен 0,64% және төлемдер мен ақша аударымдарының жалпы санынан 2,9%) тиесілі, көлемі бойынша 99,36% және саны бойынша 97,1% заңды тұлғаларға тиесілі. БААЖ-да жеке тұлғаның нұсқау бойынша бір төлем хабарының орташа сомасы шамамен 454 мың теңге болады.

«Қаржы ұйымдары»³ топтары бойынша орташа алғанда бір төлемнің сомасы - 46 млн теңге, «Мемлекеттік органдар мен ұйымдар» шамамен 250 мың теңге, «Басқа да заңды тұлғалар»⁴ - шамамен 780 мың теңге.

Уақыты аралығы бойынша төлемдердің ең жоғары сомасы мен саны сағат 16:00-ден бастап 17:00-ге дейінгі уақыт аралығында жүргізілді (жалпы санынан 20,2% және төлемдердің жалпы сомасынан 20.6%).

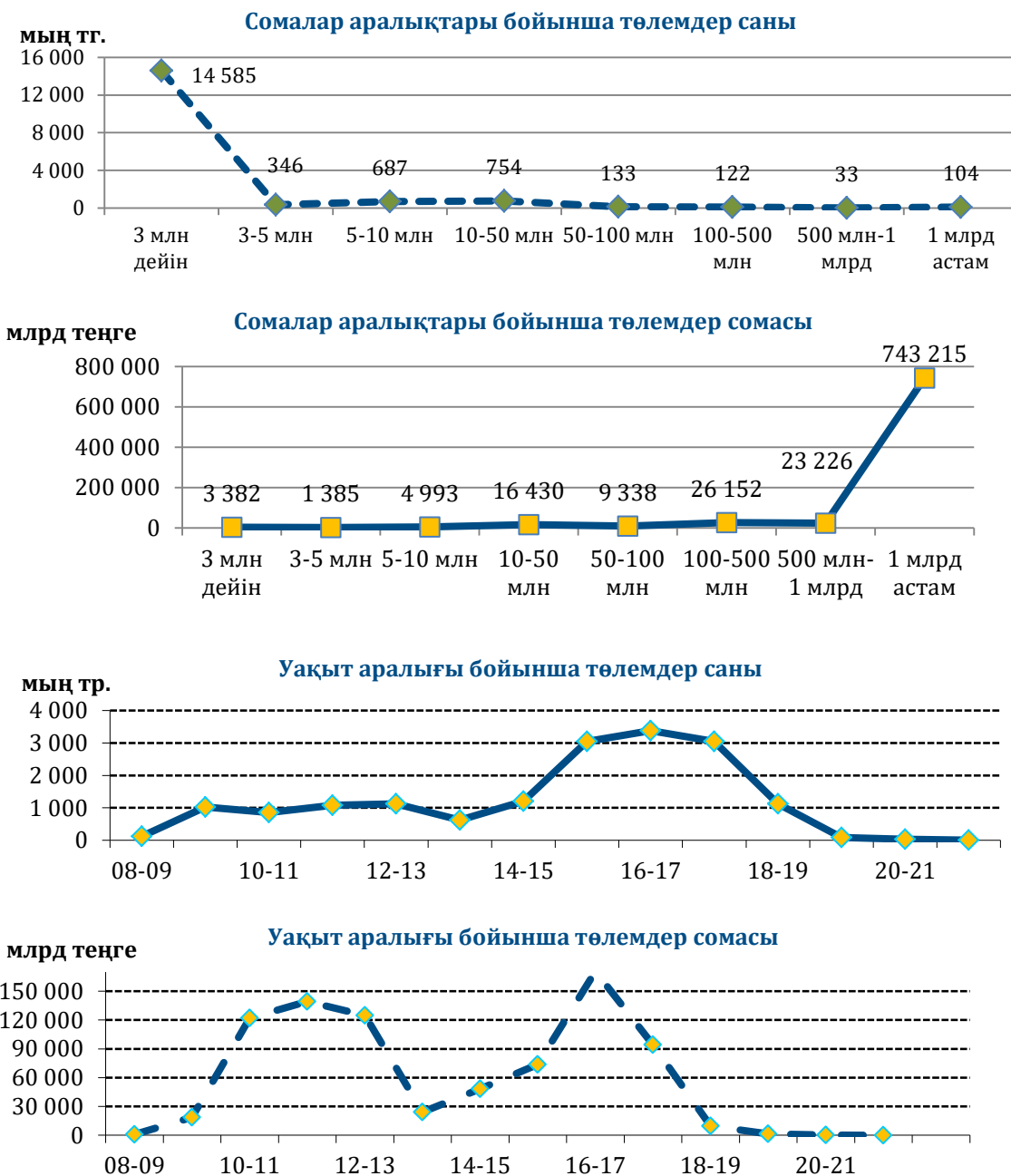
2018 жылы сомалардың аралығы бойынша төлемдердің ең көп саны (3-сурет) 3 млн теңгеге (үлесі 87%) дейінгі аралықта, ал ең азы 500 млн бастап 1 млрд теңгеге (үлесі 0,2%) дейінгі аралықта байқалды. Сомалар аралықтары бойынша төлемдердің ең үлкен көлемі 1 млрд теңгеден (үлесі 89,75%) асатын аралықта байқалды.

² Экономиканың «үй шаруашылықтары» секторы.

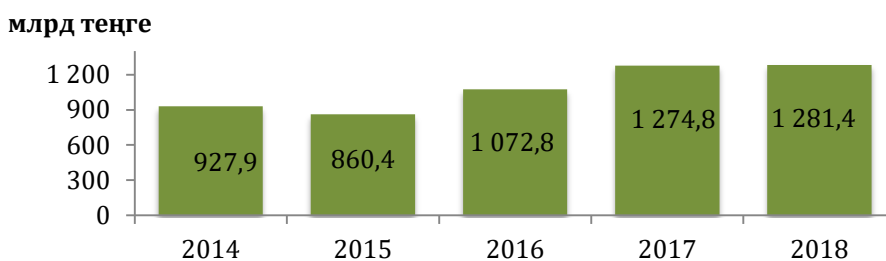
³ ҚРҰБ-ты, депозиттік ұйымдарды, басқа қаржы ұйымдарын қамтиды.

⁴ Мемлекеттік емес қаржылық емес ұйымдар, Үй шаруашылықтарына қызмет көрсететін коммерциялық емес ұйымдардың секторы – экономика секторларын қамтиды.

Уақыт аралығы мен сомалар бойынша БААЖ-дағы төлемдер

БААЖ-дағы өтімділіктің орташа бір күндік көлемі

Төлем жүйелерінде іске асыру кезінде елдің қаржылық тұрақтылығына елеулі түрде әсер етуі ықтимал өтімділік тәуекелі мен жүйелі тәуекелді басқару мақсатында Қазақстан Ұлттық Банкі және төлем жүйелеріне қатысушылар тұрақты негізде жүйелердегі қатысушылардың позицияларына мониторинг пен бақылау жүргізеді.

Қаралып отырған кезеңде жүйедегі өтімділіктің орташа бір күндік көлемі (пайдаланушылар төлемдерді және ақша аударымдарын жүзеге асыру үшін жүйеге аударатын ақша сомасы) 1 281,4 млрд теңге болды.

Жалпы алғанда, 2018 жылы пайдаланушылардың БААЖ-дағы өтімділігінің орташа бір күндік көлемі төлемдердің орташа бір күндік сомасынан 38,1% болды (4-сурет).

БААЖ-да операциялық күн сағат 9:00-ден бастап 19:00-ға дейін болады. Қажет болғанда БААЖ-дағы операциялық күн жүйеге қатысушының өтінімі негізінде ұзартылуы мүмкін. 2018 жылы операциялық күнді ұзартудың 159 фактісі тіркелді (2-кесте). Операциялық күнді ұзартудың ең ұзақ уақыты 4 сағат болды.

Операциялық күнді ұзартудың негізгі себебі – банктер жүйелерінің жұмысындағы техникалық іркіліс. Операциялық күнді ұзартқан пайдаланушылар⁵ уақытты ұзартқан кезде 1 601,0 млрд теңге сомаға 120,1 мың төлем есептелді, ол жүйеде жүргізілген төлемдердің жалпы саны мен сомасынан 0,7%-ды және 0,2%-ды құрады.

2-кесте.

Пайдаланушылар топтары бойынша операциялық күнді ұзарту

Ұйымның атауы	Ұзарту саны
Екінші деңгейдегі банктер	120
ҚРҰБ бөлімшелері	34
Өзге ұйымдар	5
Жиынтығы	159

БААЖ-да 2018 жылы 473,0 млрд теңге сомада 8 282 төлем құжаты кезекте тіркелді, олардың ішінде:

- кезектен 472,8 млрд теңге сомада 7 139 құжат есептелді;

- жүйеге төлем құжаттарын өтімділік өлшемдері енгізілгенге дейін жөнелтуге байланысты жүйеде өтімділіктің болмау себебі бойынша 172,6 млн теңге сомада 1 143 төлем құжаты орындалмады.

Операциялық күн ішінде өтімділіктің болмау себебі бойынша БААЖ-да төлем құжаттарын кері қайтарып алу не орындамау фактілері (жүйеде өлшемдері енгізілгеннен кейін) орын алмады.

Сонымен қоса, іс-шаралардың толық кешенін, оның ішінде сенімділік пен тиімділікті қамтамасыз ету тұрғысынан аталған төлем жүйелерінің жұмыс істеп тұруына мониторингті және олардың

⁵ Басқа пайдаланушылар операциялық күнді ұзарту уақытында төлемдерді жүргізген пайдаланушыларды қоспағанда

өнімділігін бағалауды қамтитын төлем жүйелерін қадағалау (оверсайт) Қазақстан Ұлттық Банкінің маңызды функцияларының бірі болып табылады.

Резервтік орталықты «қалыпты» режимде ұстап тұру үшін 2018 жылы төлем жүйелерінің жұмысы резервтік орталықтың бағдарламалық-техникалық кешеніне жоспарлы түрде көшірілді.

2018 жылы БААЖ-дың жұмыс істеп тұру коэффициенті 99,99% болды.

Анықтама үшін:

Жұмыс істеп тұру коэффициенті туралы

Халықаралық стандарттарға сәйкес 99%-дан асатын көрсеткіш елде жұмыс істеп тұрған жүйелердің жоғары тиімділігін сипаттайды.

Бір жылда төлем жүйесінің жұмыс істеп тұру коэффициенті төлем жүйесі жұмыс істеп тұруының нақты уақыты (төлем жүйесі тоқтатылған уақыт кезеңін қоспағанда, операциялық күннің ашылуынан бастап операциялық күннің жабылуына дейінгі уақыт кезеңі) оның жұмысының ортақ уақытына қатынасы ретінде есептеледі.

Төлем жүйелеріне қадағалау (оверсайт) жүргізу кезінде орталық (ұлттық) банктер төлем жүйелерінің халықаралық стандарттарға, атап айтқанда, ҚНИ-ға арналған қағидаттарға⁶ сәйкестігін бағалауға ерекше назар аударады.

ҚНИ-ға арналған қағидаттарды (басқасынан бөлек, төлем жүйелері де кіретін қаржы нарығының инфрақұрылымына арналған халықаралық стандарттар) сақтау тұрғысынан Қазақстан Республикасы төлем жүйелерінің өзін-өзі бағалауын алғаш рет Ұлттық Банк 2013-2014 жылдары жүргізді. Жүргізілген өзін-өзі бағалау туралы есеп 2015 жылғы 30 қаңтарда Ұлттық Банктің интернет-ресурсында орналастырылды.

2013-2014 жылдары жүргізілген өзін-өзі бағалау нәтижелері бойынша ҚНИ-ға арналған қағидаттарды сақтау ұсыныстарын іске асыру жөніндегі іс-шаралар жоспары дайындалды, оған сәйкес БААЖ жұмыс істеуін регламенттейтін заңнамалық және нормативтік құқықтық базаны ҚНИ-ға арналған қағидаттардың талаптарына сәйкес келтіру бойынша жұмыс жүргізілді.

Төлемдер және төлем жүйелері саласындағы Қазақстан Республикасы заңнамасының нормаларына сәйкес жүйелік маңызы бар төлем жүйесінің операторы төлем жүйесінің жұмыс істеуіне, оның халықаралық стандарттарға сәйкестігіне өзін-өзі бағалауды үш жылда бір реттен жиі емес жүргізеді.

⁶ 2012 жылы Халықаралық есеп айырысу банкінің Төлем және есеп айырысу инфрақұрылымы жөніндегі комитеті мен Бағалы қағаздар жөніндегі комиссиялардың халықаралық ұйымының техникалық комитеті қабылдады.

2018 жыл ішінде Ұлттық Банк БААЖ жүйелік маңызы бар төлем жүйесін ҚНИ-ға арналған қағидаттарға сәйкестігіне өзін-өзі бағалау бойынша жұмыс жүргізді.

2018 жылғы бағалау нәтижелері бойынша БААЖ-дың ҚНИ-ға арналған қағидаттарға сәйкестігі жөніндегі ақпарат 3-кестеде берілген.

3-кесте.

БААЖ-дың ҚНИ-ға арналған қағидаттарға сәйкестігі

ҚНИ-ға арналған қағидаттар:	Рейтинг (ҚНИ-ға арналған қағидаттарға сәйкестігі туралы ақпарат)
1, 4, 5, 8, 9, 12, 17, 18, 20, 21, 22, 23-қағидаттар	Сақталады ⁷
2, 3, 7, 13, 19-қағидаттар	Негізінен сақталады ⁸
6, 10, 11, 14, 15, 16, 24-қағидаттар	Қолданылмайды ⁹

БААЖ-дың ҚНИ-ға арналған 24 қағидатының ішінде:

- сақталады – 12 қағидат;
- негізінен сақталады – 5 қағидат;
- қолданылмайды – 7 қағидат.

2.2 Банкаралық клиринг жүйесі

Банкаралық клиринг жүйесі (БКЖ) – төлемдер нетто (таза) негізде жүзеге асырылатын елдің маңызды төлем жүйесі. Жүйе банк клиенттерінің шағын сомаларға бөлшек төлемдерін, атап айтқанда, халықтың С2В, С2G секторындағы төлемдерін (коммуналдық, салық төлемдері, тауарлар мен қызметтер үшін төлемдер) жүргізуге бағытталған және елдегі төлемдердің негізгі санының есебін қамтамасыз етеді. Бір төлемнің ең жоғары сомасы – 5 млн теңге. Банкаралық клиринг қатысушының шотындағы қаражатты алдын ала депозитке салмай, көпжақты негізде жүзеге асырылады. Клиринг жүйесінде тек кредиттік аударымдар пайдаланылады. Жүйеге түскен барлық төлемдер түпкілікті емес: оларды жөнелтуші операциялық күн ішінде қайтарып алуы мүмкін. Жүйе аптасына 7 күн тәулік бойы жұмыс істейді. БКЖ ерекшелігі төлем құжаттары жеке өңделмейді, есеп айырысу сәтіне дейін кезекке тұрғызылады. Күн сайын сағат 15:00-16:00 аралығында кезекте бар төлем хабарламаларының клиринг рәсімі және қатысушылардың таза позицияларын есептеу жүргізіледі.

⁷ «Сақталады» - ҚНИ қағидатты сақтайды. Барлық анықталған олқылықтар мен кемшіліктер проблемалық мәселелерге жатпайды және маңызды емес, басқарылатын болып табылады. ҚНИ өз қызметі барысында оларды реттеуге қабілетті;

⁸ «Негізінен сақталады» - ҚНИ негізінен қағидатты сақтайды. Бағалау ҚНИ шешуі мүмкін бір немесе бірнеше проблемалық мәселелерді анықтады;

⁹ «Қолданылмайды» - бұл қағидат ҚНИ-дың осы түріне қолданылмайды.

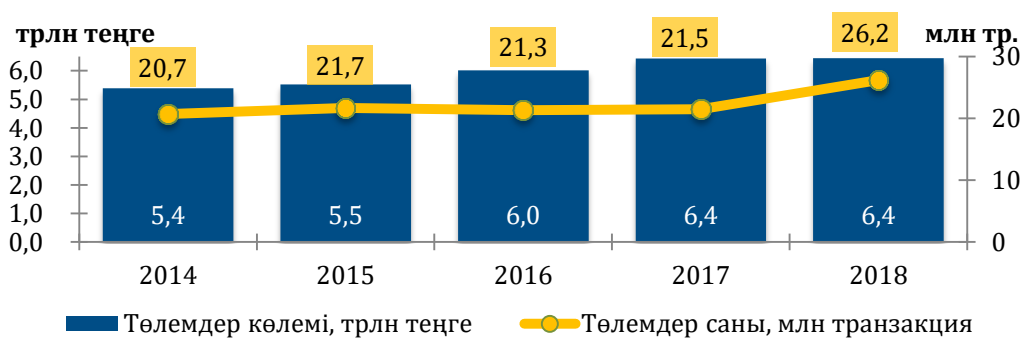
2019 жылғы 1 қаңтардағы жағдай бойынша БКЖ қатысушылары 34 ұйым болды, олардың ішінде екінші деңгейдегі банктер, Ұлттық Банк, Қазақстан Республикасы Қаржы министрлігінің Қазынашылық комитеті, «Азаматтарға арналған үкімет» мемлекеттік корпорациясы және банк операцияларының жекелеген түрлерін жүзеге асыратын басқа да ұйымдар бар. Қатысушылар санының 36-дан 34-ке дейін төмендеуі БААЖ-дағы сияқты банк операцияларын және бағалы қағаздар нарығындағы өзге операциялар мен қызметті жүргізуге берілген лицензияларды қайтарып алуға және тиісінше «Казинвестбанк» АҚ пен «Delta Bank» АҚ-ты БКЖ қатысушыларының тізімінен алып тастауға байланысты болды.

2018 жылы БКЖ арқылы 6 443,1 млрд теңге сомаға 26,2 млн операция жүргізілді, бұл 2017 жылы БКЖ арқылы жүргізілген төлемдер саны мен сомасынан 22,0% және 0,2% артық (5-сурет).

БКЖ-да негізінен тауарлар мен материалдық емес активтер, көрсетілген қызметтер үшін есеп айырысу бойынша халық пен шаруашылық жүргізуші субъектілердің төлемдері, сондай-ақ бюджетке төленетін төлемдер (салықтар және бюджетке төленетін басқа да міндетті төлемдер) және бюджеттен төленетін төлемдер жүргізіледі.

5-сурет.

2014 – 2018 жылдар аралығында БКЖ-дағы төлемдер ағымының серпіні

Төлемдер санының өсуі негізінен міндетті әлеуметтік медициналық сақтандыруға аударымдардың 4 еседен астам өсуіне байланысты.

2018 жылы БКЖ арқылы орташа алғанда бір күнде 26,3 млрд теңгеге 106,4 мың транзакция өткізілді, 2017 жылмен салыстырғанда төлемдердің орташа күндік саны 0,8 мың транзакцияға (0,8%-ға), ал сомасы 0,5 млрд теңгеге (1,9%-ға) өсті. Аударымдардың ең көп саны бір күнде жалпы сомасы 33,1 млрд теңгеге 265,3 мың, ең азы – жалпы сомасы 14,9 млрд теңгеге 51,9 мың болды.

Аталған жүйе бойынша статистикалық деректер оның аз сомаларға бөлшек төлемдердің негізгі ағынын жүргізуде өз нысанасына жеткенін дәлелдейді. 2018 жылы БКЖ арқылы елдегі қолма-қол ақшасыз

төлемдердің жалпы санының 13,4%-ы және олардың жалпы сомасының 0,7%-ы жүргізілді. Бұл ретте 2018 жылы бір төлем құжатының орташа сомасы 246,1 мың теңгені құрап, 2017 жылмен салыстырғанда 0,8%-ға (1,9 мың теңгеге) артты.

Пайдаланушылардың топтары бойынша 2018 жылы төлемдер саны мен көлемінің ең көп үлесі ірі банктердің бестігіне – тиісінше 35,8% және 42,5% («Қазақстан Халық Жинақ Банкі» АҚ, «Ресей Жинақ Банкі» АҚ ЕБ, «Банк ЦентрКредит» АҚ, «АТФБанк» АҚ және «Еуразиялық Банк» АҚ) және басқа да банктерге – 28,5% және 33,4% тиесілі болды (4-кесте).

4-кесте.

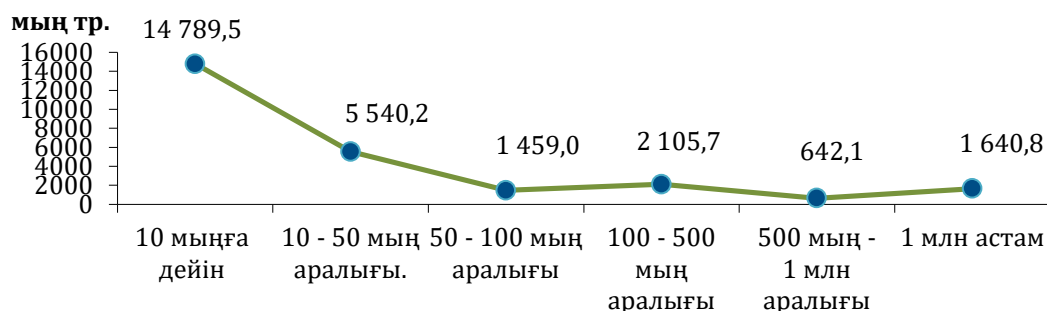
2018 жылғы пайдаланушылардың топтары бойынша БКЖ
төлемдер ағыны

Топ	млрд теңгеге	жалпы көлемге %-бен	мың операция	жалпы көлемге %-бен
Бес ірі банк	9 363,4	35,8%	2 737,6	42,5%
Басқа да банктер	7 449,3	28,5%	2 151,1	33,4%
Банктік емес ұйымдар	6 058,0	23,1%	345,4	5,4%
Қазынашылық комитеті	2 222,8	8,5%	1 192,4	18,5%
ЗТМО	1 070,4	4,1%	11,2	0,2%
ҚР Ұлттық Банкі	13,4	0,1%	5,4	0,1%
Жалпы қорытынды	26 177,2	100%	6 443,1	100%

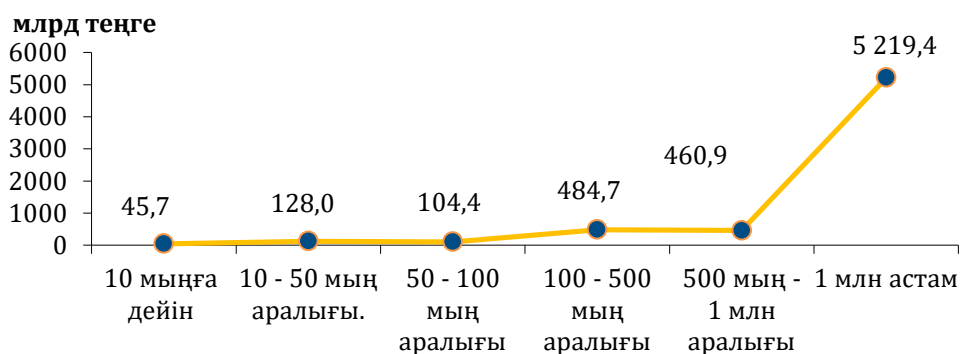
БКЖ арқылы жүргізілген төлемдердің негізгі саны міндетті әлеуметтік аударымдар, міндетті зейнетақы жарналары және міндетті әлеуметтік медициналық сақтандыруға аударымдар (БКЖ-дағы төлемдердің жалпы санының 48,4%-ы) болды. Бұл ретте тауарлар мен қызметтер үшін төлемдердің үлесі 2018 жылы төлемдердің жалпы санынан 6,8%-ды және төлемдердің жалпы көлемінен 54,0%-ды, ал бюджетке төленетін төлемдер мен бюджеттен төленетін төлемдер тиісінше 16,4%-ды және 17,2%-ды құрады.

2018 жылы сомалар аралығы бойынша төлемдердің ең көп саны 10 мың теңгеге дейінгі (үлесі 56,5%), ал ең азы – 500 мыңнан 1 млн теңгеге дейінгі (үлесі 1,2%) аралықта байқалды. Сомалар аралығы бойынша төлемдердің ең көп көлемі 1 млн теңгеден астам (үлесі 81,0%) аралықта байқалды (6-сурет).

2018 жылғы сомалар аралығы бойынша
БКЖ-дағы төлемдер санының өзгеру серпіні

2018 жылғы сомалар аралығы бойынша
БКЖ-дағы төлемдер сомасының өзгеру серпіні

БКЖ-да өтімділік тәуекелі мен жүйе тәуекелін басқару мақсатында ақшаның қарсы ағыны есебінен жүйеде қанша рет төлемдер жүргізілгенін көрсететін ААК (ақшаның айналым коэффициенті) есебі, сондай-ақ пайдаланушылардың таза позициясы сомасының талдамасы пайдаланылады. Мәселен, 2018 жылы орташа күндік ААК 4,9 болды. Бұл ретте клиринг нәтижелері бойынша пайдаланушылардың орташа күндік таза позициясының сомасы 2017 жылмен салыстырғанда 3,7%-ға өсіп 5,6 млрд теңгені құрады. БААЖ-дағы¹⁰ пайдаланушылардың орташа күндік айналымдарының сомасына қатысы бойынша клирингтегі пайдаланушылардың таза позициясы сомасының үлесі шамалы – 0,2% болып табылады, ол БААЖ арқылы таза позицияларды есептеу кезінде өтімділік тәуекелдерінің төмендеуіне ықпал етеді.

Осы төлем жүйесінің Қазақстан экономикасы үшін маңыздылығын ескере отырып, жүйенің жұмысындағы негізгі басымдылық жүйе

¹⁰ Пайдаланушылардың таза дебеттік позициясының орташа сомасы БААЖ-дағы пайдаланушылар айналымының орташа күндік сомасына сәйкес келеді, өйткені клирингті пайдаланушылардың таза позицияларын есептеу БААЖ-дағы пайдаланушылардың қолда бар қаражаты есебінен жүзеге асырылады.

жұмысының қауіпсіздігі мен қол жетімділігінің (үздіксіз) жоғары деңгейіне бағытталған. Көрсетілген міндеттерге операциялық тәуекелді басқарудың қолданылатын әдістері арқылы, оның ішінде төлем жүйелері жұмысының тұрақты мониторингі және оларды талдау арқылы толық көлемде қол жеткізіледі.

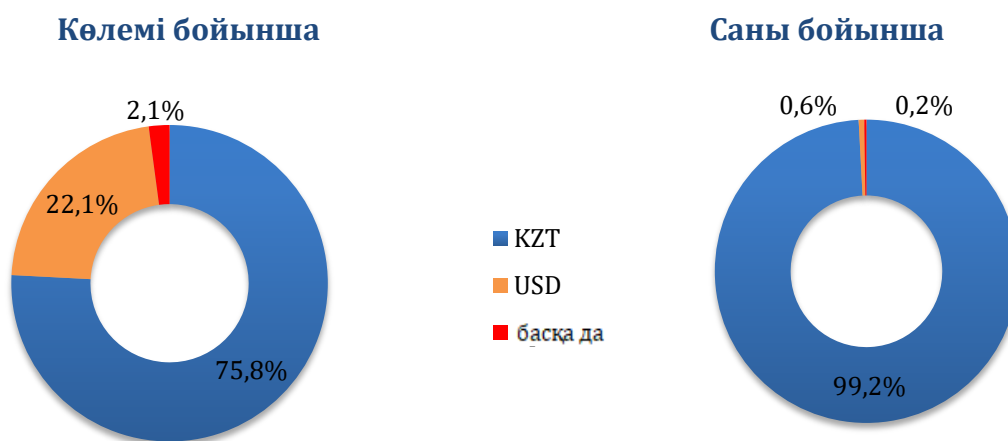
2018 жылы БКЖ жұмысының үздіксіздік коэффициенті (жұмыс қабілеттілігі) 99,99% болды, бұл жалпы белгіленген нысаналы көрсеткіштерден¹¹ асып түседі және жоғары тиімділікті сипаттайды.

3-БӨЛІМ. БАНКІШЛІК ЖҮЙЕЛЕР

2018 жылы екінші деңгейдегі банктердің және пошта қызметінің ұлттық операторының ішкі жүйелері арқылы жалпы сомасы 410,8 трлн теңгеге 835,4 млн транзакция жүргізілді. Төлемдердің және ақша аударымдарының басым бөлігі теңгемен (жалпы көлемнің 75,8%-ы және жалпы санының 99,2%-ы) жүргізілді.

7-сурет.

*Валюталар бөлігінде
банкшілік жүйелер арқылы жүргізілген төлемдер*

Банкішілік жүйелер арқылы заңды тұлғалардың операциялары

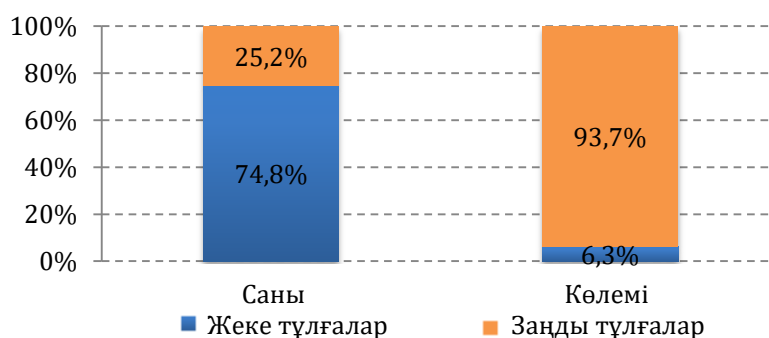
Банктердің және пошта қызметі операторының ішкі жүйелері арқылы жүргізілген заңды тұлғалардың операциялары төлемдердің жалпы көлемінің 93,7%-ын және төлемдердің жалпы санының 25,2%-ын құрайды.

¹¹ Халықаралық стандарттарға сәйкес, 99%-дан асатын көрсеткіш елде жұмыс істейтін жүйелердің жоғары тиімділігін сипаттайды.

Заңды тұлғалардың банкішілік жүйелер арқылы төлемдер құрылымында негізгі үлесті депозиттермен операциялар бойынша төлемдер және меншікті қаражат аударымдары (төлемдердің жалпы сомасынан 49,7%), тауарлар мен қызметтер үшін төлемдер (14,7%), сондай-ақ қарыз беру бойынша операциялар (11,0%) иеленеді.

8-сурет.

Банкішілік жүйелер арқылы жүргізілген төлемдер құрылымы, субъектілер бойынша

9-сурет.

Банктердің ішкі жүйесі және «Қазпочта» АҚ арқылы төлем мақсатының түрлері бойынша төлемдер мен ақша аударымдары

Заңды тұлғалардың бір операциясына төлемдерді есептеген кезде теңгеге қарағанда шетел валютасындағы төлемдер үлкен сомаға жүргізілген. Орташа алғанда шетел валютасындағы бір төлем заңды тұлғалардың теңгемен жүзеге асырған орташа төлемінен 35,5 есе (1,4 млн теңге) артып, 49,5 млн теңгені құрады.

Жеке тұлғалардың банкішілік жүйелер арқылы операциялары

Жеке тұлғалар банкішілік жүйелер арқылы жалпы сомасы 25,7 трлн теңгеге 624,8 млн транзакция немесе төлемдердің жалпы санынан 74,8% немесе банктің ішкі жүйесі және пошта қызметінің операторы арқылы жүргізілген төлемдердің жалпы көлемінен 6,3% жүргізді.

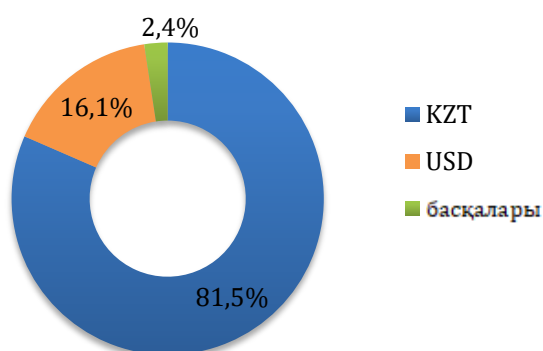
Жеке тұлғаның бір төлем құжатының орташа сомасы 41,2 мың теңге.

Бұл ретте жеке тұлғалар төлемдер мен ақша аударымдарын басым түрде теңгемен жүзеге асырды (төлемдердің жалпы көлемінен 81,5% және төлемдердің жалпы санынан 99%).

Жеке тұлғалар банкішілік жүйелер арқылы жүргізген төлемдердің негізгі көлемі депозиттермен операцияларға және меншікті қаражат аударымына (жалпы көлемнен 58,6% және төлемдердің жалпы көлемінен 34,5%) тиесілі. Тауарлар мен қызметтерге төлемдердің көлемі төлемдердің жалпы көлемінің 14,7%-ын, ал қарыз беру бойынша операциялар тиісінше 11,0%-ды құрады.

10-сурет.

Жеке тұлғалардың валюталар бойынша төлемдері

11-сурет.

Жеке тұлғалардың банктердің ішкі жүйесі және «Қазпочта» АҚ арқылы төлем мақсатының түрлері бойынша төлемдер мен ақша аударымдары

4-БӨЛІМ. ТӨЛЕМ ҚҰРАЛДАРЫ

Бөлімде Қазақстанның аумағында төлем құралдарын пайдалану жөнінде мәліметтер ұсынылды. Жеке және заңды тұлғалар республика

аумағында кредит, дебет және өзге төлем құралдарын пайдалана отырып операциялар жүргізеді (12-сурет).

12-сурет.

Төлем құралдарының түрлері

Кредиттік төлем құралдары	Дебеттік төлем құралдары	Өзге
<ul style="list-style-type: none"> •Төлем тапсырмалары •Төлем хабарламалары 	<ul style="list-style-type: none"> • Төлем талаптары •Инкассольқы өкімдер •Чектер •Вексель 	<ul style="list-style-type: none"> • Төлем карточкалары (қолма-қол ақша алу бойынша операциялар, қолма-қол ақшасыз төлемдер) • Төлем ордері •Электрондық төлем құралдары (төлем карточкаларын қоспағанда)

4.1 Заңды тұлғалардың төлемдері¹²

Заңды тұлғалардың банктер және «Қазпочта» АҚ арқылы төлем құралдарын пайдалана отырып жүргізген операциялары¹³ 2018 жылы 741,6 трлн теңге сомаға 438,9 млн транзакцияны құрады (13-сурет). Төменде заңды тұлғалар төлем құралдарын пайдалана отырып 2015-2018 жылдары жүргізген транзакциялар саны мен көлемі бойынша мәліметтер ұсынылған.

13-сурет.

Өткен 2015-2017 жылдар сияқты 2018 жылы жүргізілген операциялардың саны бойынша заңды тұлғалардың банктік шоттарынан олардың нұсқаулары бойынша төлемдер мен ақша аударымдары жүргізілетін қолма-қол ақшасыз есеп айырысудың айтарлықтай талап етілетін кредиттік құралы сияқты төлем

¹² Ақша жөнелтушінің экономика секторы – орталық үкімет (1), өңірлік және жергілікті басқару органдары (2), орталық (ұлттық) банктер (3), басқа депозиттік ұйымдар (4), басқа қаржы ұйымдары (5), мемлекеттік қаржылық емес ұйымдар (6), мемлекеттік қаржылық емес ұйымдар (7), үй шаруашылығына қызмет көрсететін коммерциялық емес ұйымдар (8).

¹³ Ақша аударым жүйелері және банктер арасында ашылған корреспонденттік шоттар арқылы трансшекаралық төлемдер және ақша аударымдарын қоспағанда.

тапсырмаларын пайдалана отырып жүргізілген заңды тұлғалардың төлемдері мен ақша аударымдары үлкен үлеске ие болды. 2018 жылы төлем тапсырмаларын пайдалана отырып жүргізілген операциялардың үлесі жүргізілген операциялардың жалпы санының 84,5%-ын құрады (5-кесте).

5-кесте.

Қазақстанда 2018 жылы заңды тұлғалар жүргізген операциялардың саны мен көлемі бойынша мәліметтер

Төлем құралы:	Саны (млн тр.)	Үлесі (%-бен)	Сомасы (млрд теңге)	Үлесі (%-бен)
Төлем тапсырмасы	370,8	84,5%	716 677,8	96,6%
Төлем ордері	31,4	7,1%	17 763,8	2,4%
Төлем хабарламасы	29,8	6,8%	1 614,3	0,2%
Төлем талабы	5,6	1,3%	220,5	0,03%
Инкассолық өкім	0,9	0,2%	681,7	0,1%
Өзге	0,6	0,14%	4 669,7	0,6%
Жиынтығы	438,9	100%	741 627,8	100%

Сомасы бойынша негізгі көлем төлем тапсырмаларына (төленген операциялардың жалпы көлемінің 96,6%-ы) тиесілі болды. 2018 жылы төлем тапсырмасын пайдалана отырып, заңды тұлғалар жүргізген төлемнің орташа сомасы 1,9 млн теңгеден астам соманы құрады.

Анықтама үшін:

Басқа елдерде

ЕАЭО жекелеген елдерінде (мысалы Ресей Федерациясында) Ресей Банкінің интернет-ресурсында ұсынылған мәліметтерге сәйкес 2018 жылғы 9 айда жүргізілген төлем құрылымындағы (төлем құралдары бойынша) төлем тапсырмаларының үлесі жүргізілген транзакция саны бойынша (3 123,9 млн транзакциядан 1277,0 млн транзакция) 40,9%-ды және жүргізілген төлем сомасы бойынша 97,7%-ды құрайды.

Осыған ұқсас, Еуроодақ елдерінде көлемі бойынша кредиттік құралдармен операциялар үлесі 93,8%, дебеттік құралдармен операциялар үлесі 3,0%, өзге төлем құралдарымен операциялар үлесі - 3,2% болды.

Дереккөздер:

1. <http://sdw.ecb.europa.eu/servlet/desis?node=1000004051>
2. http://www.cbr.ru/statistics/p_sys/print.aspx?file=sheet007.htm&pid=psrf&sid=ITM_12859

Төлем құралдарының түрлері бойынша бөліп көрсетуде 2018 жылы заңды тұлғалар төлемдерінің басым көпшілігі кредиттік құралдарды пайдалана отырып (саны бойынша 100-дің 91-і және сомасы бойынша 100-дің 97-сі) жүргізілгенін атап өтті.

4.2 Жеке тұлғалардың төлемдері¹⁴

2018 жылы жеке тұлғалардың¹⁵ банктер және «Қазпочта» АҚ арқылы төлем құралдарын пайдалана отырып жүргізген операциялары 42,3 трлн теңге сомаға 1 065,9 млн транзакцияны құрады (14-сурет).

Жеке тұлғалардың төлем карточкаларын қарқынды түрде пайдалануына көбіне инфрақұрылымның серпінді дамуы және төлем технологиялары саласындағы инновациялық шешімдер себеп болды.

Төлем құралдары бөлігінде жеке тұлғалар операцияларының саны бойынша өткен 2017 жыл сияқты жеке тұлғалардың төлем карточкаларын пайдалана отырып жүргізген операциялары үлкен үлеске ие болды. Жеке тұлғалар жүргізген он операцияның сегізі төлем карточкасын пайдалана отырып жүзеге асырылған. Сондай-ақ сомасы бойынша негізгі көлем төлем карточкаларына (47,2%) және төлем тапсырмаларына (34,4%) тиесілі болды.

14-сурет.

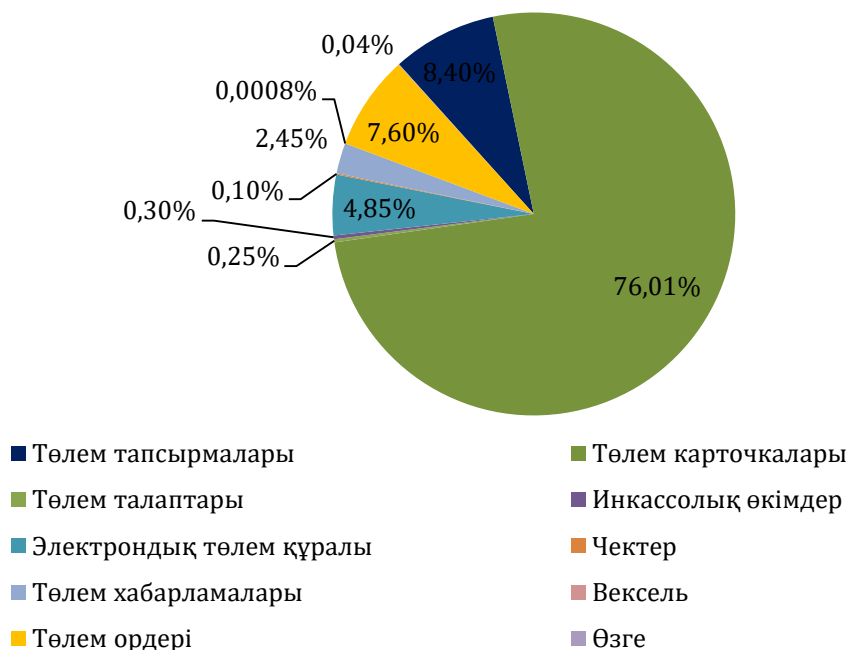

Қазіргі таңда жаңа техникалық мүмкіндіктердің туындауына байланысты төлемдер көлемінің қарқынды өсуі және интернет-сауданың кеңеюі талаптарында қолма-қол ақшасыз бөлшек төлемдер көлемінің орнықты ұлғаюы байқалып отыр.

¹⁴ Ақша жөнелтушінің «үй шаруашылығы - 9» экономика секторы – жеке тұлғалардан, сондай-ақ бірге тұратын, өз кірістері мен мүлкін біріктіретін (толығымен немесе ішінара) және жекелеген тауар түрлері мен қызметтерді (баспана, азық-түлік өнімдері және басқасы) бірлесе тұтынатын жеке тұлғалардың шағын тобынан (отбасы) тұратын институционалдық бірліктерді білдіреді.

¹⁵ Ақша аудару жүйелері арқылы трансшекаралық төлемдер мен ақша аударымдарын қоспағанда, банктер арасында ашылған корреспонденттік шоттар.

Төлем құралдары бойынша транзакцияның жалпы көлеміндегі үлесі

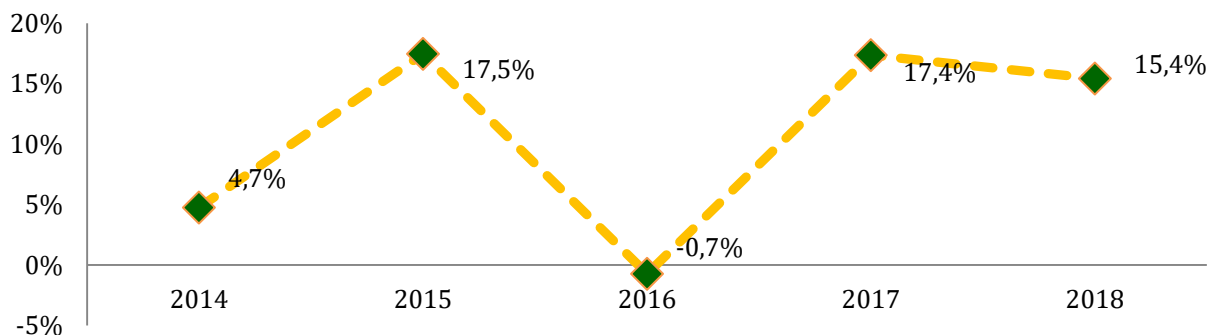
5-БӨЛІМ. ТӨЛЕМ ҚЫЗМЕТТЕРІНІҢ НАРЫҒЫ

5.1 Төлем карточкалары нарығы

Қашықтан банктік қызмет көрсету арналарын үнемі дамытып отыру, қолма-қол ақшасыз есептеуді ілесіп дамыту және айналыстағы төлем карточкалары санының өсуі – елдің бүкіл халқын, оның ішінде шалғай өңірлердегі халықты цифрлық қолайлылықпен қамтуға мүмкіндік беретін заманауи экономикаға тән сипат.

Төлем карточкалары нарығы Қазақстанның қаржылық инфрақұрылымының серпінді түрде дамушы сегменттерінің біреуі болып табылады. Даму факторлары халықтың төлем карточкаларын пайдалану белсенділігінің өсуі (төлем карточкаларын пайдалану белсенділігі өсуінің орташа жылдық қарқыны 10,9%), төлемдерді қабылдаудың байланыссыз технологияларын дамыту: банктердің төлем қызметтері нарығында байланыссыз ақы төлеу функцияларын қолдайтын POS-терминалдар мен банкоматтар орналастырылды және интернет/мобильді банкинг мүмкіндіктерін кеңейту.

Өткен жылмен салыстырғанда төлем карточкасын пайдалану белсенділігінің өсуі, %-бен

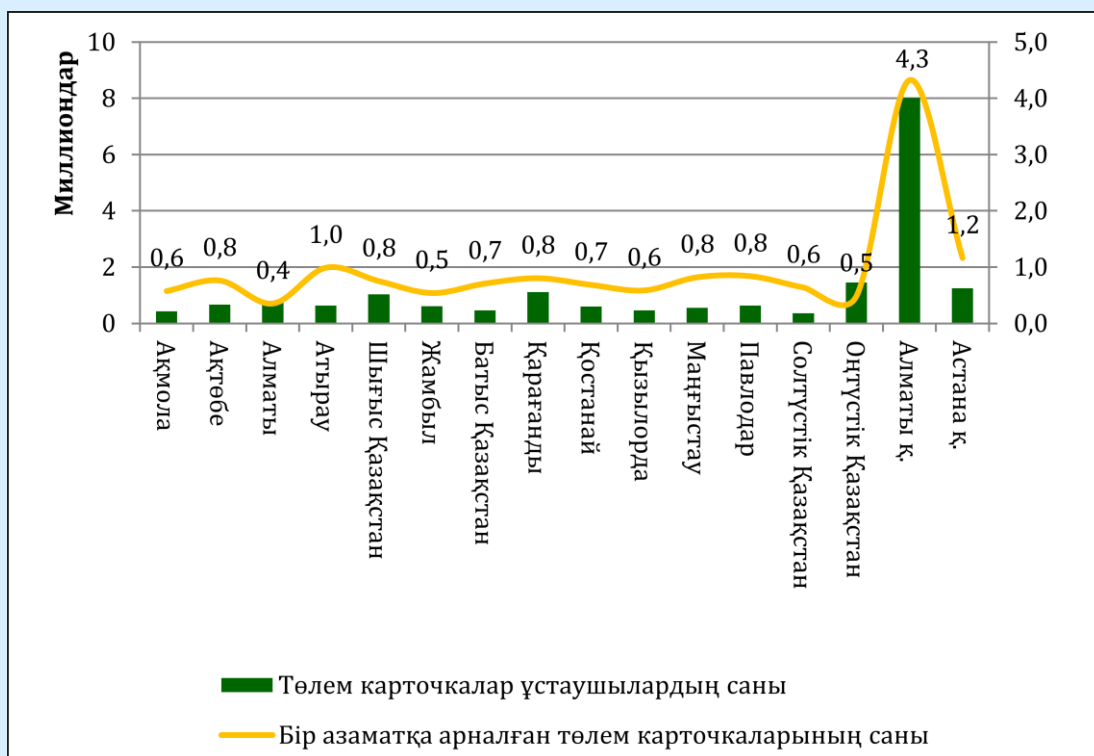

Анықтама үшін:

Төлем карточкаларын ұстаушылар

Қазақстан Республикасы Ұлттық экономика министрлігі Статистика комитетінің интернет-ресурсында ұсынылған ақпаратқа сәйкес Қазақстан халқының саны 2018 жылдың басында көрсеткіштер 1,3%-ға арта отырып, 2019 жылдың басында 18 395 660 адамды құрады.

Осылайша, 2019 жылдың басында Қазақстанның бір ересек азаматы кемінде екі төлем карточкасын ұстаушы болып табылады және оның біреуін бір ай ішінде қолданады.

2019 жылғы 1 қаңтардағы жағдай бойынша айналыста 23,4 млн төлем карточкасы болды, оларды ұстаушылар саны 19,0 млн адамды құрады. Осы көрсеткіштер 2017 жылдың осындай көрсеткіштерінен тиісінше 20,5%-ға және 11,6%-ға асты.

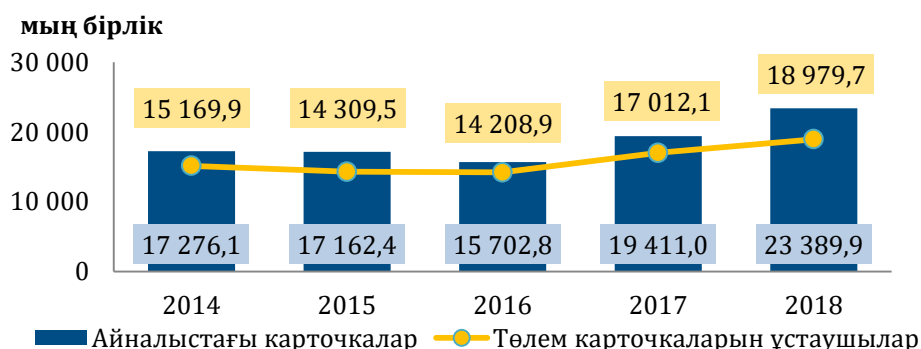
Банктердің мәліметтеріне сәйкес осы төлем карточкаларындағы ақша қалдығы 2018 жылдың соңында 678,6 млрд теңгені құрады, бұл 2017 жылдың соңындағы көрсеткіштен 17,4%-ға асты.

Қазіргі кезде төлем карточкалары қаржылық қызметтерді қашықтан алуға арналған негізгі құрал болып табылады. Осыған байланысты соңғы жылдары Қазақстандағы төлем карточкалары (17-сурет), оларды ұстаушылар (18-сурет) және оларды пайдалана отырып жүргізілген операциялар санының өсуінде оң серпін байқалып отыр.

Орташа алғанда соңғы бес жылда айналыстағы төлем карточкаларының және оларды ұстаушылар санының жыл сайынғы өсуі тиісінше 7,9%-ды және 6,1%-ды құрайды.

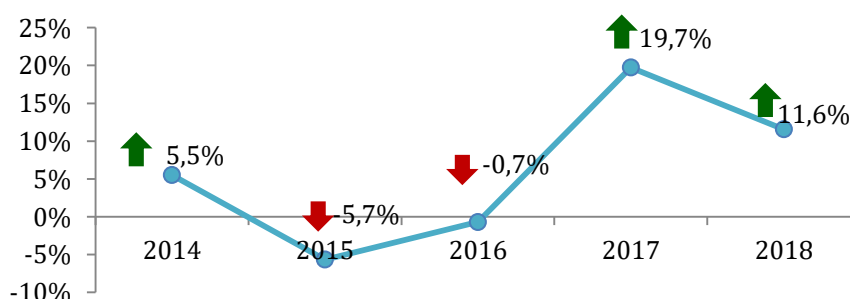
17-сурет.

Айналыстағы төлем карточкаларының және оларды ұстаушылардың саны

18-сурет.

Төлем карточкаларын ұстаушылардың жыл сайынғы өсу серпіні

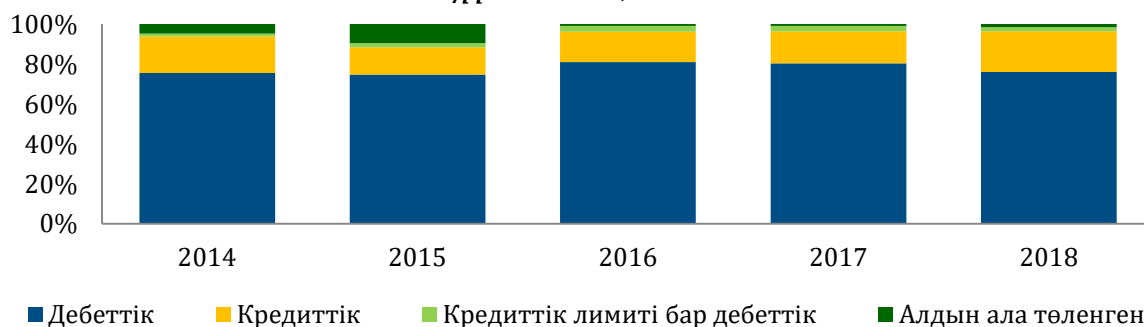

Айналыстағы төлем карточкаларының 76,0% негізгі үлесін дебеттік төлем карточкалары құрайды, олар ұстаушының банктік шотындағы қолжетімді қалдық шегіндегі ақшаны ғана жұмсауға мүмкіндік береді. Айналыстағы төлем карточкаларының 20,4%-ы кредиттік төлем

карточкалары – рұқсат етілген овердрафт¹⁶ бар төлем картачкалары. Алдын ала төленген төлем картачкаларының және кредиттік лимиті бар дебеттік төлем картачкаларының үлесі 3,5%-ды құрайды (19-сурет).

19-сурет.

Айналыстағы төлем картачкаларының картачкалар түрі бойынша құрылымы, %-бен

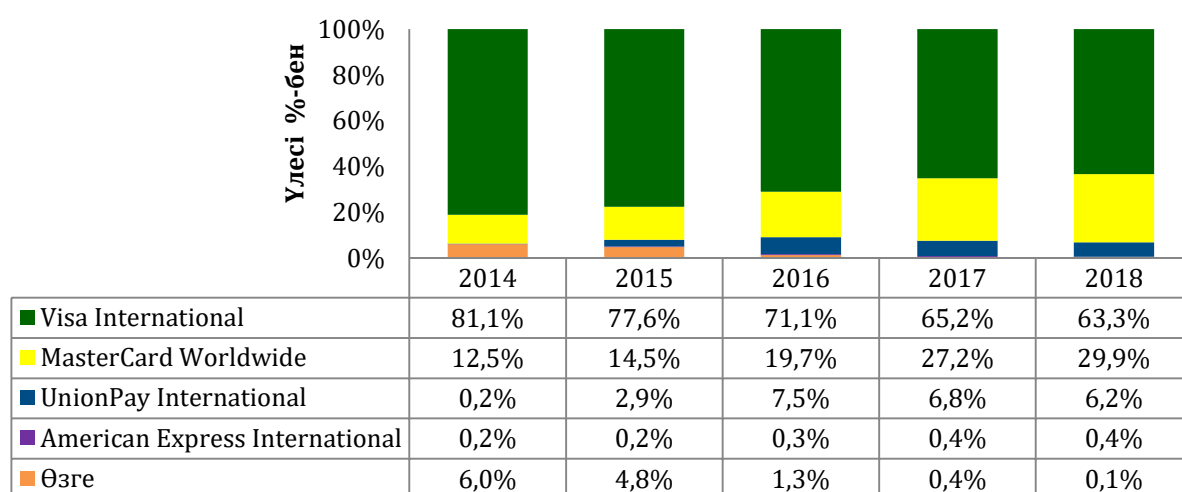

Қазақстанның аумағында халықаралық және жергілікті төлем картачкаларының жүйелері жұмыс істейді. Айналыстағы төлем картачкаларының негізгі үлесі Visa International және MasterCard халықаралық төлем жүйелеріне тиесілі (20-сурет).

2019 жылғы 1 қаңтарда Visa International халықаралық төлем жүйесі шығарған төлем картачкаларының үлесі 2018 жылғы 1 қаңтардан бастап 1,9%-ға азая отырып, 63,3%-ды құрады. 2018 жылдың соңында MasterCard ақша аударымдарының халықаралық төлем жүйесінің төлем картачкалары төлем картачкалары нарығының 29,9%-ын иеленді. MasterCard үлесінің өсуі 2017 жылдың соңынан бастап 2,7%-ды құрады.

20-сурет.

Төлем картачкаларының жүйесі бойынша айналыстағы төлем картачкаларының құрылымы, %-бен

¹⁶ Клиенттің банктік шотында ақша жетпеген жағдайда оның есеп айырысу шотын ақы төлеу үшін банктің кредиттеуі.

Нарықта UnionPay International жүйесінің төлем карточкаларының үлесі де төмендеп отыр (-0,6%). Мәселен, 2018 жылдың қорытындысы бойынша UnionPay International жүйесінің төлем карточкаларының айналыстағы төлем карточкаларының жалпы санындағы үлесі 6,2%-ды құрады.

Айналыстағы төлем карточкалары санының өсуіне байланысты пайдаланылған төлем карточкалары санының өсуінде оң серпін байқалып отыр. Мәселен пайдаланылған төлем карточкаларының саны 2018 жылғы желтоқсанда 2017 жылғы желтоқсандағы көрсеткіштен 15,4%-ға аса отырып, 11,4 млн төлем карточкасын (айналыстағы карточкалардың 48,8%-ы) құрады.

Төлем карточкаларымен жүргізілген операциялар

2018 жылы Қазақстанның төлем карточкаларын ұстаушылары 19 972,7 млрд теңге сомаға 810,2 млн транзакция жүргізді.

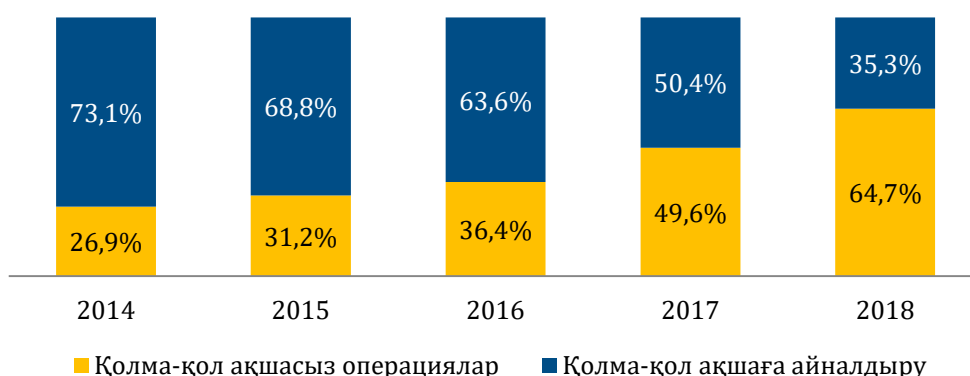
2017 жылғы көрсеткішпен салыстырғанда транзакциялардың саны 73,3%-ға, көлемі 44,9%-ға өсті.

Барлық транзакцияның 64,7%-ы (21-сурет) – қолма-қол ақшасыз операциялар, олар Қазақстан эмитенттерінің төлем карточкаларын пайдалана отырып жүргізілген бүкіл көлемнің 32,0%-ын құрайды. Бұл ретте қолма-қол ақша алу бойынша операциялардың үлесі саны бойынша 35,3%-ды және көлемі бойынша 68,0%-ды құрайды.

Төлем карточкаларын пайдалана отырып жүргізілген төлемдер мен ақша аударымдары санының құрылымында қолма-қол ақшасыз операциялар басым. Мәселен, төлем карточкаларын пайдалана отырып жүргізілген операциялар құрылымындағы қолма-қол ақшасыз транзакциялар үлесінің орташа жылдық өсуі соңғы бес жылда 9,4%-ды құрады.

21 сурет.

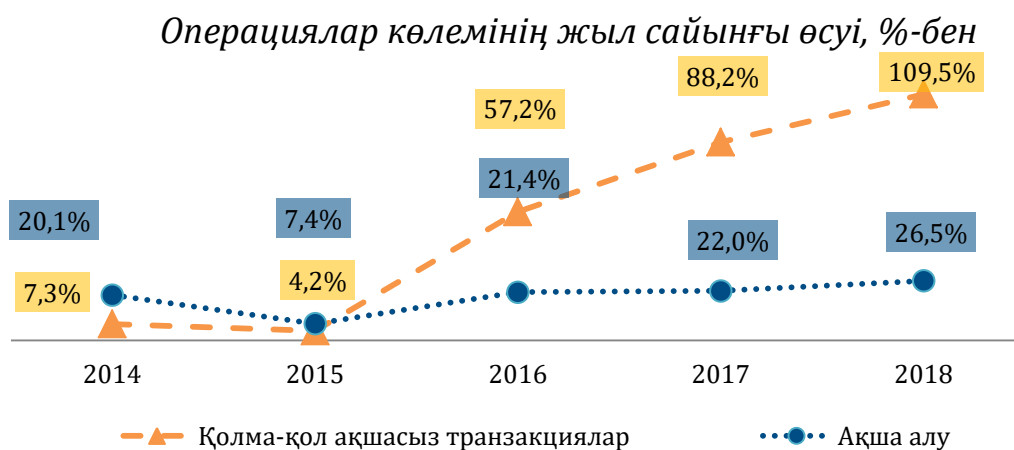
Төлем карточкаларын пайдалана отырып жүргізілген операциялардың санын транзакциялар бойынша бөлу

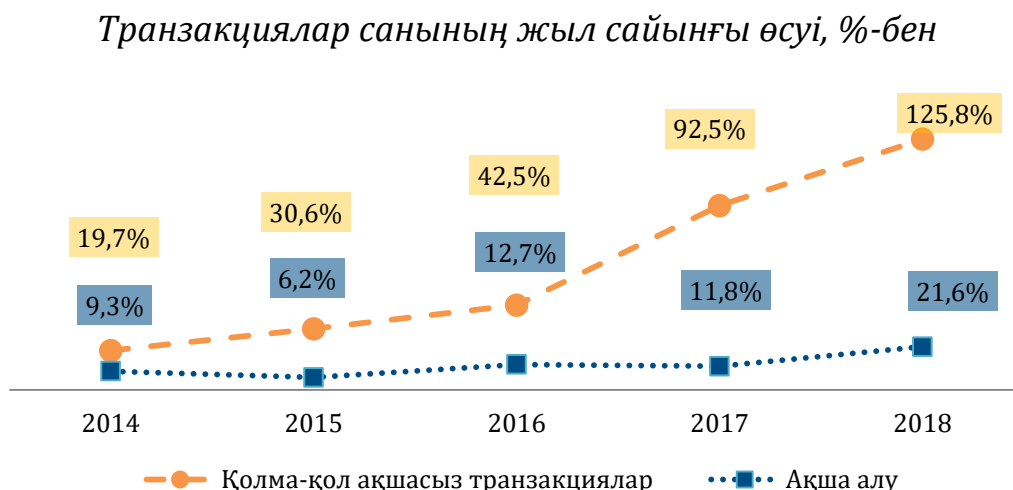
2018 жылдың қорытындысы бойынша Қазақстанның банктері шығарған төлем карточкаларын пайдалана отырып 6 387,2 млрд теңге сомаға 523,8 млн қолма-қол ақшасыз транзакция (2017 жылмен салыстырғанда операциялар саны бойынша 2,3 есе және операциялар көлемі бойынша 2,1 есе өсті), 13 585,5 млрд. теңге сомаға қолма-қол ақша алу бойынша 286,4 млн транзакция жүргізілді (2017 жылмен салыстырғанда транзакциялар саны бойынша 21,6%-ға операциялар көлемі бойынша 26,5%-ға өсті).

Қолма-қол ақшасыз операциялардың және қолма-қол ақша алу бойынша операциялардың соңғы бес жылдағы серпіні 22-24-суреттерде көрсетілді.

22-сурет.

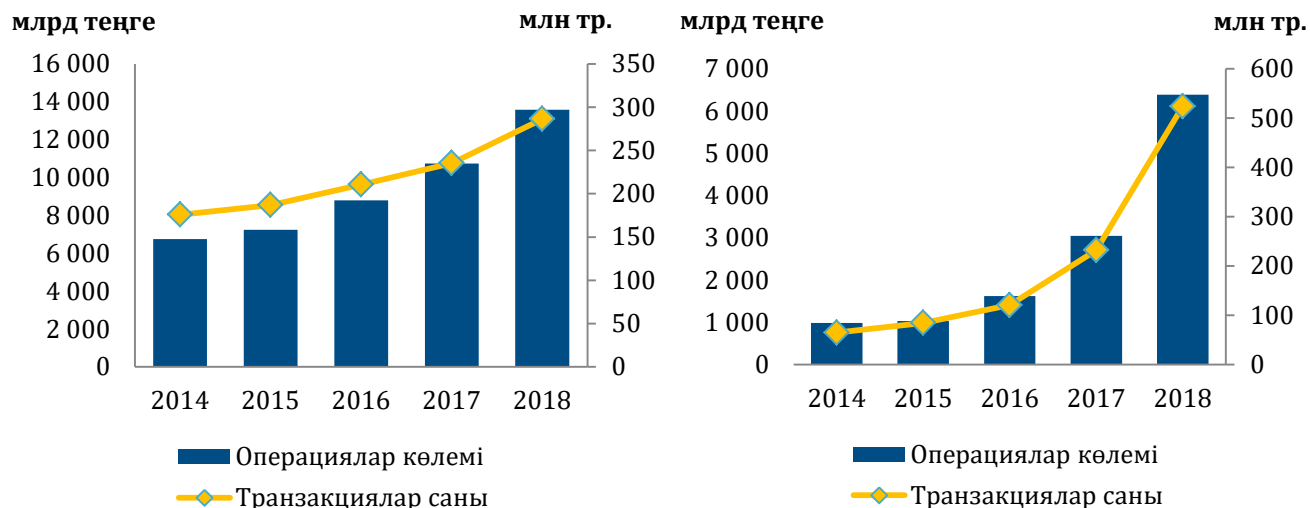
23-сурет.

Қазақстанның төлем карточкаларымен жүргізілген
операциялардың көлемі және саны

Қолма-қол ақшаға айналдыру

Қолма-қол ақшасыз операциялар

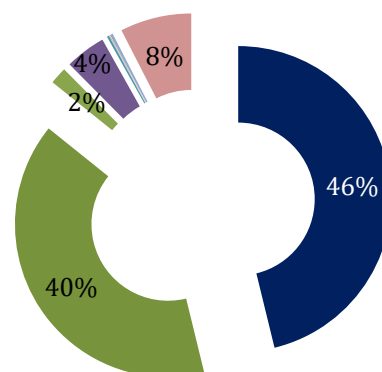
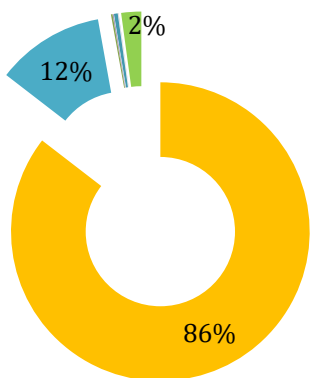
Егер қолма-қол ақшаға айналдырылған ақшаны түпкілікті пайдаланудың мақсатын айқындау мүмкін болмаса, онда қолма-қол ақшасыз төлемдер бойынша ақшаны алушылардың оны қадағалау мүмкіндігі бар. 2018 жылдың қорытындысы бойынша Қазақстанда қолма-қол ақшасыз транзакциялар негізінен көрсетілген қызмет немесе тауарлар үшін ақы төлеу мақсатында жүргізіледі (25-сурет), бұл статистикалық деректермен де расталады. Мәселен, қолма-қол ақшасыз есеп айырысулардың жоғарыда көрсетілген санының 85,5%-ы тауарлар және көрсетілген қызметтер: тауарлар, материалдық емес құндылықтар, ұялы байланыс, кабельдік телевидение, «Қазақтелеком» АҚ қызметтері, коммуналдық қызметтерге ақы төлеу үшін жүргізілді.

Барлық транзакцияның 11,7%-ы банктік шоттар арасындығы ақша аударуға, 0,4%-ы кедендік төлемдерге, 0,1%-ы салық төлемдеріне, 0,01%-ы сақтандыру қызметтері үшін ақы төлеуге тиесілі болды. Сонымен бірге, Қазақстан Республикасының сақтандыру жөніндегі заңнамасына түзетулер мен толықтырулар енгізуге байланысты сақтандыру қызметтері бойынша қолма-қол ақшасыз төлемдердің үлесі біртіндеп өсуді көрсетеді.

Қазақстанның төлем карточкаларын пайдалана отырып жүргізілген қолма-қол ақшасыз транзакциялардың 61,9%-ы POS-терминалдар арқылы жүргізілді. Бұл ретте интернет/банктердің мобильдік банкингтері арқылы жүргізілген операциялардың үлесі 36,3%-ды құрады.

25-сурет.

Операциялардың түрі бойынша қолма-қол ақшасыз төлемдер:
Транзакциялар саны бойынша Операциялар көлемі бойынша

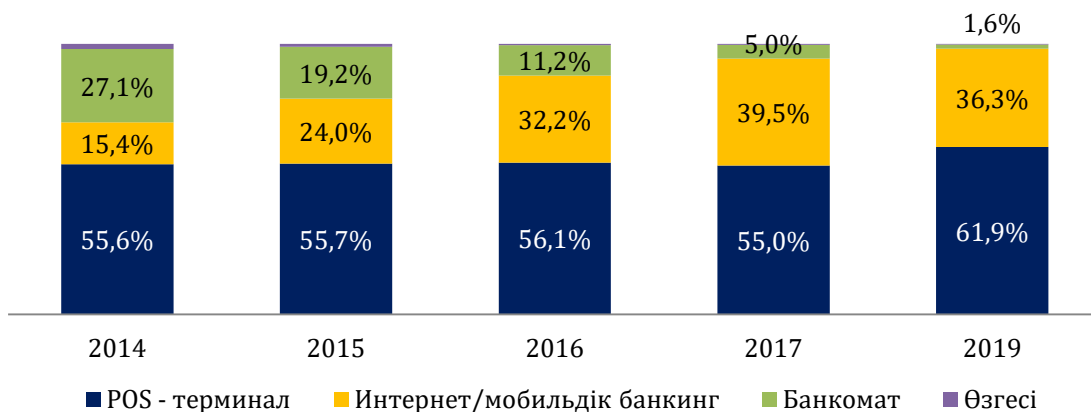

- Тауарлар және қызметтер үшін ақы төлеу (85,5%)
- Клиенттің бір банктік шотынан басқа банктік шотына аудару (11,7%)
- Қолма-қол ақша жарнасы арқылы банктік шотты толықтыру (0,2%)
- Кедендік төлемдер (0,1%)
- Салық төлемдері (0,4%)
- Сақтандыру (0,01%)
- Салымдар орналастыру және алу (0,02%)
- Өзгелері (2,2%)

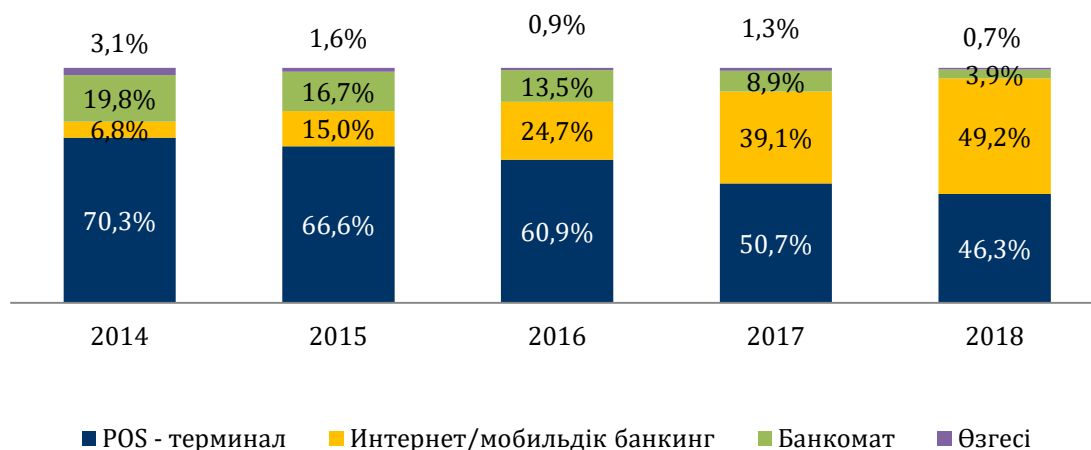
- Тауарлар мен қызметтер үшін ақы төлеу (46,2%)
- Клиенттің бір банктік шотынан басқа банктік шотына аудару (39,6%)
- Қолма-қол ақша жарнасы арқылы банктік шотты толықтыру (1,8%)
- Кедендік төлемдер (4,3%)
- Салық төлемдері (0,2%)
- Сақтандыру (0,1%)
- Салымдар орналастыру және алу (0,3%)
- Өзгелері (7,5%)

26-сурет.

Транзакциялардың операциялар жүргізу ортасы бойынша саны

Транзакциялардың операциялар жүргізу ортасы бойынша көлемі

Банкаралық операциялар

Қазақстан эмитенттерінің төлем карточкаларын пайдалана отырып жүргізген банкаралық операциялары (банк желісіндегі бөтен карталар)¹⁷ 4 139,6 млрд теңге сомдағы 243,8 млн операцияны құрады, бұл Қазақстан эмитенттерінің төлем карточкаларын пайдалана отырып жүргізілген ел ішіндегі төлемдердің жалпы саны мен сомасының 31,5%-ы және 21,5%-ы болады.

Қолма-қол ақша алу бойынша операциялардың негізгі үлесі клиенттерге негізінен өз банктері – төлем карточкалары эмитенттерінің желісіндегі карточкаларға тиесілі (транзакциялардың жалпы саны мен сомасының 70,8%-ы және 81,5%-ы), бұл осындай операцияларды жүргізгені үшін комиссиялардың болмауымен немесе олардың төмен мөлшерімен сипатталады.

2018 жылы Қазақстан эмитенттерінің төлем карточкаларын пайдалана отырып жүргізілген қолма-қол ақшасыз операциялардың 62,4%-ы банктің өз желісінде эмитент банктердің ішкі ресурстарын пайдалана отырып жүргізілді.

Бұл ретте банкаралық төлемдер Қазақстанда төлем карточкаларын пайдалана отырып, халықаралық төлем жүйелерінің (VISA, Mastercard, UnionPay, American Express) инфрақұрылымы арқылы әртүрлі процессингтік орталықтар қызмет көрсететін банктер арасындағы хостаралық құрамалар (Host 2 Host)¹⁸ арқылы жүргізілуі, сондай-ақ бір процессингтік орталық (1PC) шеңберінде жүргізілуі мүмкін.

¹⁷ Бір банктің желісінде басқа эмитенттердің төлем карточкаларын пайдалана отырып жүргізілген операциялар.

¹⁸ Аталған арна екі банктің арасында жасалған шарттың негізінде олардың (немесе олардың процессингтік ұйымдарының) арасында ақпараттық-технологиялық байланыстың бар екенін білдіреді.

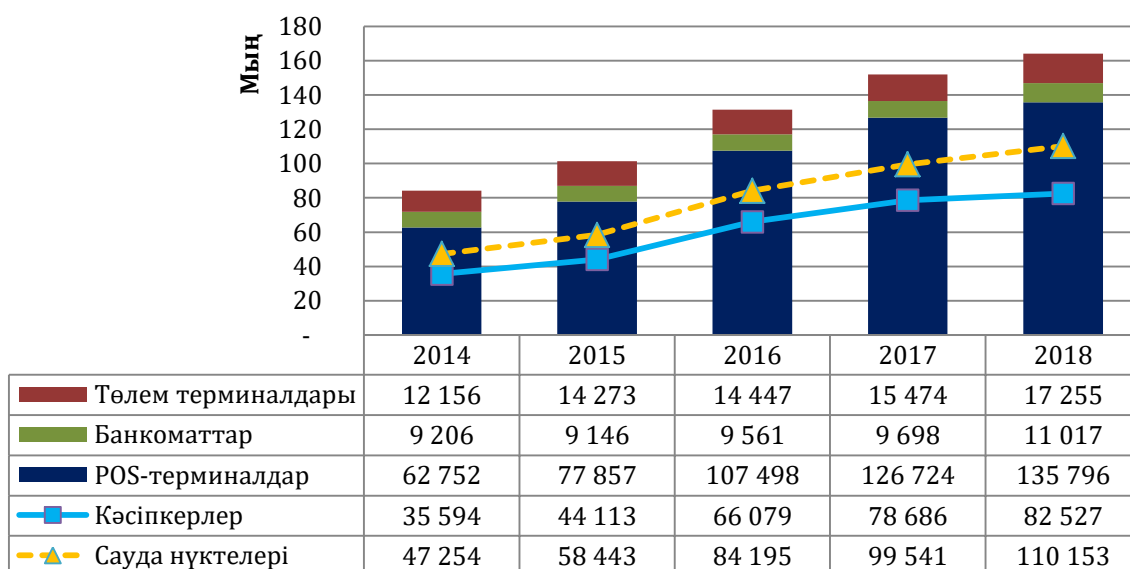
5.2 Электрондық төлем қызметтері нарығының инфрақұрылымы

Қазақстанның аумағында қашықтан көрсетілетін банкингіті дамыту POS-терминалдардың санын, тиісінше төлем карточкаларының көмегімен төлемді қабылдайтын кәсіпкерлер мен сауда нүктелерінің, банкоматтардың, төлем терминалдарының санын ұлғайту, банктердің интернет арналарын жетілдіру арқылы банктік қызмет көрсету желісін кеңейтумен сипатталады.

2018 жылдың соңында Қазақстанның аумағында 135 796 POS-терминал, 11 017 банкомат, 17 255 банктік төлем терминалы жұмыс істеді және 110 153 сауда нүктесінде 82 527 кәсіпкер ақыны төлем карточкаларын пайдалана отырып қабылдады (27-сурет).

27-сурет.

Банктік қызмет көрсету желісі

2017 жылдың соңындағы мәндермен салыстырғанда POS-терминалдардың саны 7,2%-ға, банкоматтардың саны 13,6%-ға, банктік төлем терминалдарының саны 11,5%-ға, кәсіпкерлердің саны 4,9%-ға және сауда нүктелерінің саны 10,7%-ға өсті.

Электрондық банктік төлем терминалдарының ересек тұрғындардың санымен арақатынасы кезінде 1 000 ересек адамға 12 POS-терминалдан, 1 банкоматтан, 2 төлем терминалынан келеді.

POS-терминалдар

Қазақстандағы POS-терминалдарды да бүкіл әлемдегі сияқты стационарлық және сымсыз/мобильдік терминалдарға бөлуге болады. Бұл ретте байланыссыз технологиялардың Қазақстан нарығына

шығуына байланысты осы жабдықты пайдаланудың қолайлылығы біршама ұлғайды.

Стационарлық POS-терминалдардың саны 2018 жылдың соңында 70 026, мобильдік POS-терминалдардың саны 65 770 болды. Бұл ретте әрбір екінші терминалда байланыссыз төлеу функциясы бар.

POS-терминалдардың негізгі үлесі кәсіпкерлердің пайдалануына тиесілі (барлық POS-терминалдың 93,5%-ы).

7-кесте.

POS-терминалдарды Қазақстан облыстары бойынша бөлу

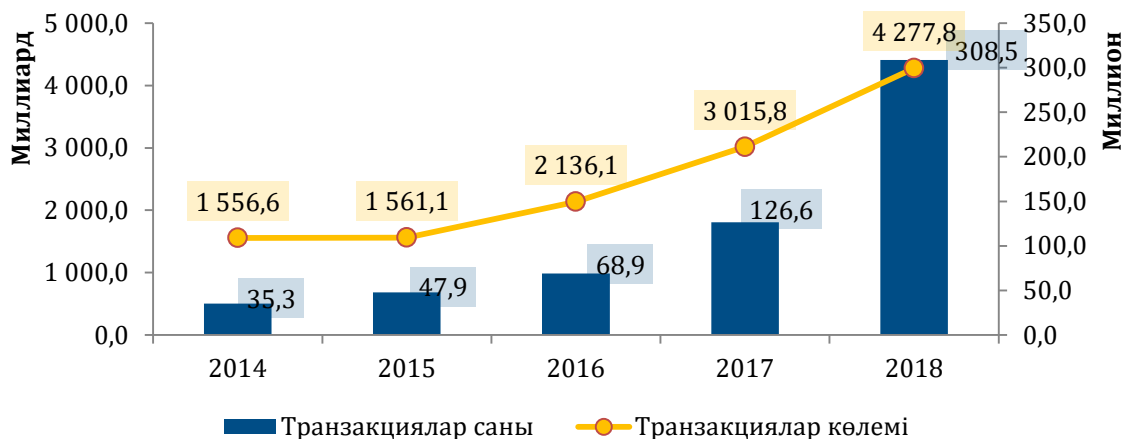
Облыстың (қаланың) атауы	POS-терминалдардың саны			2017 жылдан бастап өзгеруі		
	Банктерде	Кәсіпкерлерде		Банктерде	Кәсіпкерлерде	
		Стационар- лық	Мобильдік		Стационар- лық	Мобильдік
Ақмола	160	1 279	1 447	-62%	+8%	+30%
Ақтөбе	444	2 506	3 720	-15%	+14%	+65%
Алматы	666	1 272	1 118	-5%	+4%	-1%
Атырау	321	1 870	2 116	-10%	-12%	+23%
Шығыс Қазақстан	695	3 764	3 169	-18%	+3%	+9%
Жамбыл	414	1 093	897	-11%	+5%	+28%
Батыс Қазақстан	359	2 061	2 007	-13%	+7%	+16%
Қарағанды	758	4 475	5 042	-24%	+5%	-1%
Қостанай	397	3 507	4 058	-29%	+7%	-31%
Қызылорда	278	812	753	-28%	+0,5%	+43%
Маңғыстау	420	2 728	1 919	-2%	48%	+40%
Павлодар	566	3 040	3 420	-9%	+2%	-9%
Солтүстік Қазақстан	357	1 293	1 281	-18%	-12%	+5%
Түркістан және Шымкент қ.	681	2 644	2 236	-4%	-0,3%	+33%
Алматы қ.	1 088	17 957	19 029	-20%	+10%	+10%
Астана қ.	1 213	10 908	13 558	+57%	+11%	+15%
Жиынтығы	8 817	61 209	65 770	-12%	+8%	+10%

Кестедегі ең жоғары
мән

Кестедегі ең
төменгі мән

2018 жылы Қазақстанның аумағында банктердің POS-терминалдары арқылы 4,3 трлн теңге сомаға 308,5 млн транзакция жүргізілді (28-сурет), бұл 2017 жылғы осындай көрсеткіштен тиісінше 2,4 есе және 41,8%-ға көп.

POS-терминалдар арқылы жүргізілген транзакциялар санының және операциялар көлемінің өсуі

Анықтама үшін:

POS-терминалдарды белгілеу мен төлем карточкаларын пайдалана отырып, төлем қабылдаудың міндеттілігі туралы

2016 жылдан бастап Қазақстанда жеке кәсіпкерлер және қызметтің белгілі бір түрлерін жүзеге асыратын заңды тұлғалар үшін төлем карточкаларын пайдалана отырып тауарларға және қызметтерге ақыны қабылдауды қамтамасыз ету міндетті¹ болып табылады.

Қызметтің осы түрлерінің тізбесін Қазақстан Үкіметі 2016 жылы бекітті².

Мәселен, белгіленген тізбеге сәйкес тауарлардың көтерме және бөлшек саудасын жүзеге асыратын, туризм, сақтандыру, денсаулық, білім беру, кинофильмдер тарату, фитнес/спорт клубтары, дискотекалар саласындағы қызмет бойынша мейрамхана, қонақүй қызметін ұсынатын және боулинг, бильярд бойынша қызмет көрсетуді жүзеге асыратын жеке кәсіпкерлер және заңды тұлғалар клиенттерге POS-терминалдар арқылы тауарлар мен қызметтер үшін ақы төлеу мүмкіндігін беруге міндетті.

Бұл талап турагенттерге және меншікті өндірістің ауылшаруашылық өндірісінің көтерме және бөлшек сауда саласындағы қызметті жүзеге асыратын кәсіпкерлерге, меншікті өндірістің акваөсіру (балық өсіру шаруашылығы) өніміне және тұрақты емес сауда объектілері (ашық нарықтар және жәрмеңкелер) арқылы жүзеге асырылатын қызметке қолданылмайды.

Бұл субъектілердің төлем карточкаларымен төлемдерді қабылдаудан бас тартуы Қазақстан Республикасының Әкімшілік құқық бұзушылық туралы кодексіне³ сәйкес ескерту түрінде әкімшілік жауапкершілікке тартылады, ал қайталанған жағдайда – кәсіпкерлік мәртебесіне орай **қырықтан бастап жүзге дейін айлық есептік көрсеткіш мөлшерінде айыппұл салынады.**

Анықтама үшін (жалғасы):

Осы талаптардың сақталуын бақылауды жергілікті мемлекеттік кіріс органдары жүзеге асырады⁴.

Сілтемелер:

1. «Төлемдер және төлем жүйелері туралы» ҚР Заңының 25-бабының 11-тармағымен белгіленді.
2. «Жекелеген қызмет түрлерінің және төлем карточкаларын пайдалана отырып төлемдерді қабылдауға арналған жабдық (құрылғы) қолдану тізбесін бекіту туралы» 2016 жылғы 21 қазандағы Қазақстан Республикасы Үкіметінің № 604 қаулысы.
3. Қазақстан Республикасының Әкімшілік құқық бұзушылықтар туралы кодексінің 194-бабына сәйкес.
4. Қазақстан Республикасының Әкімшілік құқық бұзушылық туралы кодексінің 720-бабының 1-тармағына сәйкес.

2,3 трлн теңге сомаға осы транзакциялардың 291,7 млн бірлігі – қолма-қол ақшасыз төлем (2017 жылмен салыстырғанда өсім 2,6 есе және тиісінше 79,3%).

2017 жылмен салыстырғанда 2018 жылы банктердің POS-терминалдары арқылы жүргізілген барлық қолма-қол ақшасыз транзакциялардың 98%-ы қызметке және тауарларға қолма-қол ақшасыз ақы төлеуге тиесілі.

Бұл ретте бір төлем карточкасынан басқасына ақша аудару бойынша операциялардың саны мен көлемінің ұлғаюы байқалады: 2017 жылғы 95,1 млрд теңге сомаға 1,9 млн операциямен салыстырғанда 2018 жылы 170,7 млрд теңге сомаға 4,1 млн транзакция.

POS-терминалдар арқылы жүргізілген барлық операциялардың 5,5% (16,8 млн. транзакция) – банктердің кассаларынан төлем карточкасымен ақша алу бойынша операциялар. Бұл ретте, бұл санға 2018 жыл бойы осы құрылғы арқылы жүргізілген барлық көлемнің (1,9 трлн теңге, барлық көлемнен 45,2%) жартысына жуығы сәйкес келеді.

8-кесте

Облыстарды және республикалық дәрежедегі қалаларды бөлу бойынша POS-терминалдар арқылы 2018 жылы жүргізілген операциялар

Облыстардың (қалалардың) атауы	Операциялардың түрі				2017 жылдан бастап өзгеруі			
	Қолма-қол ақшасыз төлемдер және ақша аударымы		Ақша алу бойынша операциялар		Қолма-қол ақшасыз төлемдер және ақша аударымы		Ақша алу бойынша операциялар	
	Саны, млн. тр.	Көлемі, млрд. теңге	Саны, млн. тр.	Көлемі, млрд. теңге	Саны, млн. тр.	Көлемі, млрд. теңге	Саны, млн. тр.	Көлемі, млрд. теңге
Ақмола	1,9	20,2	0,2	31,4	+135%	+33%	+25%	+17%
Ақтөбе	6,3	59,7	0,4	70,5	+103%	+54%	+19%	+17%
Алматы	1,7	22,2	0,2	51,3	+160%	+13%	+14%	+20%
Атырау	5,4	55,8	0,3	73,1	+84%	+28%	+8%	+18%

Шығыс Қазақстан	4,5	44,7	0,5	86,8	+118%	+62%	-0,4%	+17%
Жамбыл	1,8	17,3	0,2	41,8	+201%	+54%	+64%	+31%
Батыс Қазақстан	4,3	45,8	0,3	51,0	+126%	+45%	+7%	+8%
Қарағанды	12,9	103,6	0,5	99,4	+191%	122%	+0,2%	+16%
Қостанай	10,6	40,8	0,3	59,5	+56%	+59%	+10%	+2%
Қызылорда	1,4	12,2	0,2	30,5	+188%	+80%	+55%	+18%
Маңғыстау	5,0	44,7	0,2	80,2	+112%	+69%	+18%	31%
Павлодар	5,9	39,7	0,5	67,5	+135%	+52%	+8%	+11%
Солтүстік Қазақстан	2,3	15,5	0,2	26,8	+99%	+59%	+27%	+6%
Түркістан және Шымкент қ.	3,9	70,1	0,4	104,8	+142%	6%	+9%	+6%
Алматы	177,3	1 426,9	11,9	881,2	+198%	+106%	+32%	+17%
Астана	46,6	324,4	0,4	178,6	+108%	+47%	-13%	-7%
Жиынтығы	291,7	2 343,6	16,8	1 934,2	+158%	+79%	+25%	+13%

Кестедегі ең көп мән

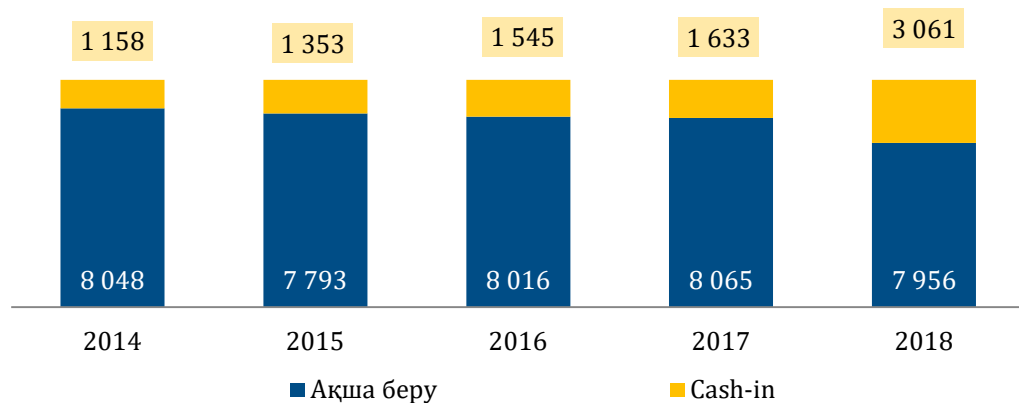
Кестедегі ең аз мән

Банкоматтар

Банкомат – Қазақстанда, негізінен, халықтың ақша алу үшін қашықтан пайдаланатын банкингінің талап етілген құрылғыларының бірі. 2018 жылдың соңында Қазақстанның аумағында жұмыс істейтін банкоматтар саны 11 017 банкомат болды, ол 2017 жылдың соңындағы банкоматтар санынан 13,6%-ға артық.

29-сурет.

Банкоматтарды түрлері бойынша бөлу

Бұл ретте банкоматтардың мынадай функционалын кеңейту байқалады: қолма-қол ақша беру функциясы ғана шектелген банкоматтар саны қысқарды және қолма-қол ақша қабылдау функциясы бар банкоматтар саны ұлғайды (29-сурет). 2017 жылдан бастап қолма-қол ақша беру функциясы бар банкоматтар саны 1,4%-ға қысқарды, мұнда cash-in функциясы бар банкоматтар саны 87,4% болды.

Сонымен қатар, 2018 жылы Қазақстанның нарығында бірінші рет биометриялық банкоматтар пайда болды.

Анықтама үшін:

Биометриялық банкоматтар

Биометриялық деректерді пайдалану бүгінгі күні банк технологияларын дамытуда ең өзекті мәселелердің бірі болып табылады. 2018 жылы Қазақстанның бірқатар банктері төлем карточкаларын пайдаланбай-ақ клиенттерге қызмет көрсетуге мүмкіндік беретін биометриялық өлшемдердің көмегімен клиенттерді сәйкестендіретін банкоматтарды тесттен өткізуді бастады.

Клиенттің жеке басын сәйкестендіру биометриялық өлшемдерін, оның ішінде саусағының бедерлерін, алақанын, қан тамырын, көздерінің кескінін, қасын, ернін, мұрнын және адамның басқа да бет әлпетін, клиенттің дауысын қосу арқылы жүзеге асырылатын болады. Мәселен, клиент банкке немесе жүйеге бірінші рет өтініш жасаған кезде клиенттің келісімі бойынша цифрлық профиль жасалады, ол бұдан әрі оны сәйкестендіру үшін жасалатын болады.

Бүгінгі күні, мұндай банкоматтар сұраныспен көптеген елдерде, оның ішінде Бразилияда (Bradesco Bank), Түркияда (Ziraat Bank), Германияда (Deutsche Bank), Жапонияда (Ogaki Kyoritsu Bank, Tokyo Mitsubishi Bank, 80 000 банкоматтан астам), Оңтүстік Кореяда (Shinhan Bank), Қытайда пайдаланылады.

Банкоматтар арқылы 2018 жылы 11,5 трлн теңге сомаға 266,7 млн операция жүргізілді. 2017 жылдан бастап өсу тиісінше, 14,2% және 25,4% болды.

Осы операциялардың 96,8%-дан астамына (транзакциялар саны - 258,3 млн, көлемі - 11,3 трлн теңге) қолма-қол ақша алуға арналған төлем карточкаларының ұстаушылары бастамашы болды. 2018 жылдың қорытындысы бойынша Алматы облысы 2017 жылдан бастап банкоматтар арқылы қолма-қол ақша алу бойынша ең көп өсуді көрсетті, мұнда Қарағанды облысы бойынша осы көрсеткіш ең аз болды (9-кесте).

9-кесте.

Облыстарды және республикалық дәрежедегі қалаларды бөлу бойынша банкоматтар арқылы 2018 жылы жүргізілген операциялар

Облыстардың (қалалардың) атауы	Ақша алу бойынша операциялар		2017 жылдан бастап өзгерістер	
	Саны, млн тр.	Көлемі, млрд теңге	Саны, млн тр.	Көлемі, млрд теңге
Ақмола	8,0	314,4	+17%	+27%
Ақтөбе	12,7	507,2	+12%	+27%
Алматы	12,7	571,2	+22%	+36%
Атырау	12,4	578,0	+15%	+26%
Шығыс Қазақстан	18,8	759,6	+11%	+21%
Жамбыл	10,7	456,2	+14%	+27%
Батыс Қазақстан	9,6	374,5	+18%	+25%

Қарағанды	19,8	839,9	+7%	+16%
Қостанай	11,1	445,9	+16%	+24%
Қызылорда	8,7	384,7	+22%	+32%
Маңғыстау	11,1	625,3	+13%	+21%
Павлодар	12,0	475,7	+16%	+24%
Солтүстік Қазақстан	6,4	237,8	+12%	+22%
Түркістан және Шымкент қ.	23,3	1 069,3	+19%	+31%
Алматы	51,2	2 369,7	+21%	+29%
Астана	29,6	1 322,3	+17%	+26%
Жиынтығы	258,3	11 331,7	+16%	+26%

Кестедегі ең көп мән

Кестедегі ең аз мән

Банкоматтарды пайдалана отырып жүргізілген операциялардың қалған айтарлықтай үлесіне қолма-қол ақшасыз төлемдер мен ақша аударымдары тиесілі, сол сияқты банкоматтар арқылы төлем карточкасынан ақша аудару не cash-in банкоматтар арқылы қолма-қол ақша салу арқылы бірқатар мынадай қолма-қол ақшасыз операциялар жүргізуге болады:

- мобильдік телефонның балансын толтыру;
- интернет және TV үшін ақы төлеу;
- қайырымдылыққа ақша аударымдары;
- ТКҚ қызметі үшін төлемдер;
- айыппұлдар, салықтар төлеу және бюджетке өзге де төлемдер;
- кредиттерді өтеу;
- валютаны айырбастау;
- карточкадан карточкаға ақша аудару.

Интернет/мобильдік банкинг

Анықтама үшін:

Қазақстандық интернет пайдаланушылар туралы

Интернет желісін пайдаланушылардың облыстарға қатысты 16-74 жас аралығындағы үлесі

Қазақстан Республикасы Ұлттық экономика министрлігі Статистика комитетінің интернет-ресурсында ұсынылған ақпаратқа сәйкес 2017 жылы интернетті пайдаланушылардың үлесі ересек тұрғындар арасында 81,5% болды.

Облыстарды және республикалық дәрежедегі қалаларды бөлу кезінде Астана қ. ең жоғары көрсеткіш - ересек тұрғындардың 90,1%-ы интернет желісінің пайдаланушылары болып табылады. Бұл ретте, ең аз мән Ақмола облысында (72,4%) белгіленді.

Дүниежүзілік интернет тармағын пайдаланушылардың кең желісі банктерге өз қызметін географиялық тұрғыдан байланыстырмай таратуға мүмкіндік береді, осы арқылы клиенттерге көп мүмкіндік беріледі.

Мәселен, төлем карточкаларын пайдалана отырып, интернет/мобильдік ресурстар арқылы қолма-қол ақшасыз төлем жүргізу барынша танымал және Қазақстан халқының арасында сұранысқа ие болып келеді.

Бүгінгі күні, республиканың аумағында жұмыс істейтін 23 банк жеке тұлғалар үшін интернет/мобильдік банкинг қызметін ұсынып отыр.

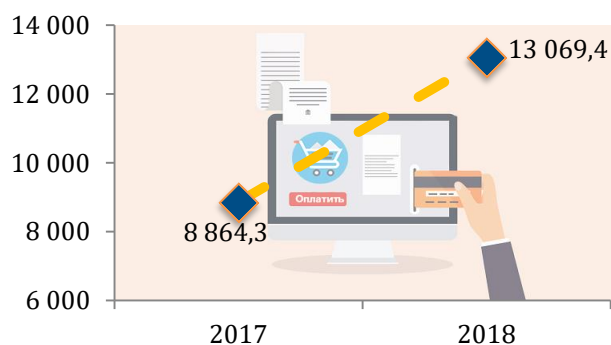
2018 жылдың соңында банктердің интернет/мобильдік қосымшаларында 13,1 млн пайдаланушы (30-сурет) тіркелді, оның 5,0 млн белсенді болып табылады.

Осы пайдаланушылар 2018 жылы 3,1 трлн теңге сомаға 190,2 млн транзакция жүргізді (2017 жылмен салыстырғанда өсу тиісінше, 2,1 және 2,6 есе).

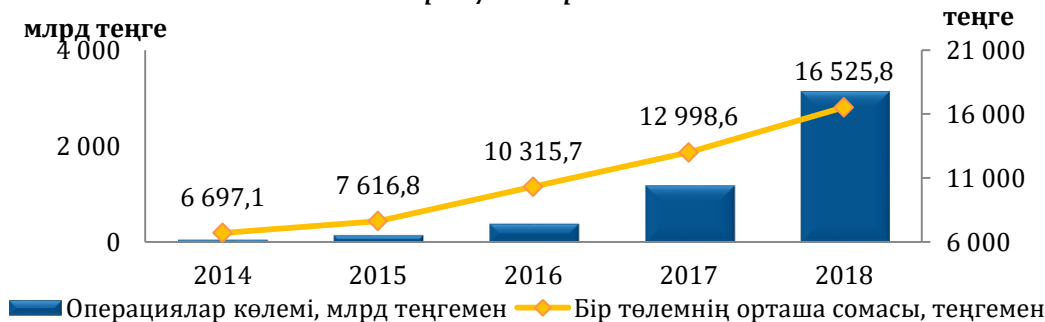
Төлем карточкасымен бір интернет транзакцияның орташа сомасы 2018 жылдың қорытындысы бойынша 16 525,8 теңге болды, ол 2017 жылғы осындай көрсеткіштен 27,1%-ға артық. Орташа алғанда, 2018 жыл бойы бір қолма-қол ақшасыз транзакцияның орташа сомасы бір айдан бір айға 3,5%-ға ұлғайды.

2017 жыл бойы интернет/мобильдік банкинг арқылы жүргізілген қолма-қол ақшасыз транзакциялардың орташа сомасы бір айдан бір айға орташа алғанда 4,2%-ға ұлғайды, осы арқылы жылдың соңында 12 998,6 теңге болды (31-сурет).

30-сурет.
Интернетті/мобильдік банкингті пайдаланушылар, мың

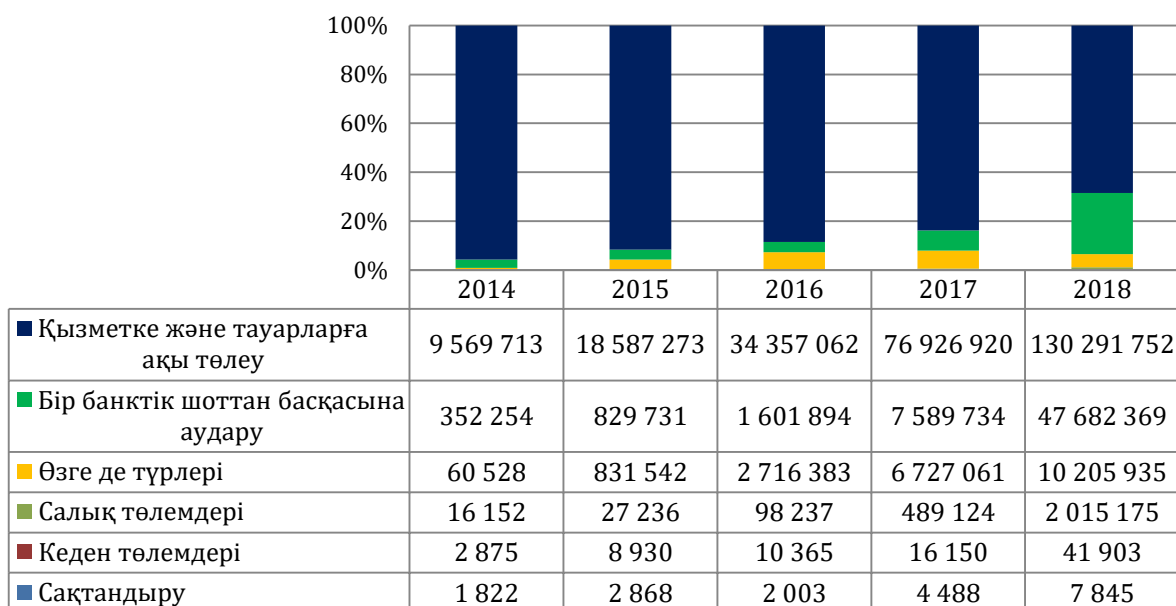
31-сурет.
Интернеттегі/мобильдік банкингтегі қолма-қол ақшасыз операциялар

32-суретте операцияларды белгілеу бойынша бөлуде қолма-қол ақшасыз операциялар санының өсуі көрсетілген. 2018 жылы төлем карточкаларын пайдалана отырып, интернет/мобильдік банкинг арқылы жүргізілген барлық қолма-қол ақшасыз операцияның 68,5%-ы қызметке және тауарларға ақы төлеу мақсатында жүргізілді. Бұл ретте, қолма-қол ақшасыз интернет операциялардың көлемі бойынша негізгі үлес клиенттің бір банктік шотынан басқа банктік шотқа ақша аударымы бойынша операцияларға (61,7%) тиесілі.

32-сурет.

Төлемдердің түрлері бойынша бөлуде интернеттегі/мобильдік банкингтегі операциялар саны

5.3. Электрондық ақша

2011 жылы Қазақстанның төлем қызметтері нарығында электрондық ақшаны пайдалануға арналған құқықтық негіздің құрылуы электрондық ақша жүйесінің белсенді түрде дамуына ие болды. Электрондық ақша Қазақстанда интернет-аудиторияның өсуімен және интернет-коммерцияның тарауымен жария болды.

2019 жылғы 1 қаңтардағы жағдай бойынша отандық нарықта эмитенттері 10 банк және «Қазпочта» АҚ болып табылатын 18 электрондық ақша жүйесі жұмыс істейді.

Электрондық ақшаның 18 жүйесі

«E-KZT», «Woopay», «Visa Qiwi Wallet», «Личная Касса», «Paypoint», «Dar», «Homepay», «Халык», «AllPay», «Wallet One», «Kaspi Bank», «MyBonus», «Homebank Wallet», «TengriWallet», «Казпоста», «PPC», «Indigo24», «Пейтех».

2018 жылы 4 жаңа электрондық ақша жүйесі жұмыс істей бастады: эмитенті «Қазпочта» АҚ болып табылатын «Қазпочта», сол сияқты «AsiaCredit Bank» АҚ эмитентімен «PPC», «Indigo24» және «Пейтех».

3 электрондық ақша жүйесі («Altynpay», «MultiB@nk» және «AlemPay») және электрондық ақшаның 3 банк эмитенті («Казкоммерцбанк» АҚ, «Астана Банкі» АҚ және «Эксимбанк Қазақстан» АҚ) қызметін жүзеге асыруды тоқтатты.

2018 жылы электрондық ақша жүйесінің эмитенттері 521 млрд теңге сомаға электрондық ақшаны шығарды (2017 жылмен салыстырғанда шығарылған электрондық ақша сомасы бойынша өсу 57,1%).

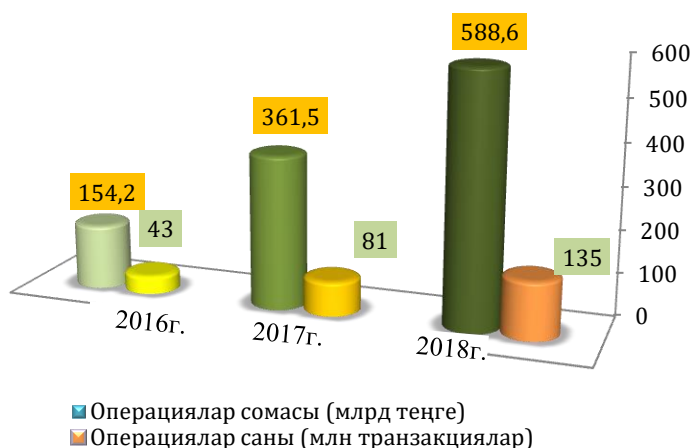
Жүргізілген операциялар көлемі бойынша 2017 жылмен салыстырғанда 2018 жылғы өсу:

- операциялар саны 65,8%-ға;
- операциялар сомасы 62,8%-ға.

2018 жылдың қорытындысы бойынша қазақстандық эмитенттер шығарған электрондық ақшаны пайдалана отырып **588,6 миллиард** теңге сомаға **135 млн транзакция** жасалды (жасалған транзакциялар сомасы бойынша 1,6 есеге және саны бойынша 1,7 есеге өсті) (33-сурет).

33-сурет.

Электрондық ақшаны пайдалану серпіні

2018 жылы электрондық ақшаны пайдалану қорытындылары

135 млн
транзакция

Төлемге электрондық ақшаны қабылдайтын
8 480 заңды тұлғалар мен дара кәсіпкерлер

588,6 млрд теңге

жеке тұлғалардың 9,5 млн электрондық
әмияны

Осы көрсеткіштер жеке тұлғалар арасындағы аударым операцияларын және заңды тұлғалар мен дара кәсіпкерлердің пайдасына тауарлар мен қызметтер үшін ақы төлеуді қамтиды:

➤ Заңды тұлғалар мен дара кәсіпкерлердің пайдасына аударымдар 2018 жылы **495,3** млрд теңге сомаға **119** млн транзакцияны құрады.

Электрондық ақшаны төлеуге қабылдайтын заңды тұлғалар мен дара кәсіпкерлердің саны – 8 480;

➤ Жеке тұлғалардың пайдасына ақша аударымдары - **93,2** млрд теңге сомаға **16** млн транзакция болды.

Бұл ретте электрондық ақшамен операциялардың жалпы көлемінің 90,2%-ы 4 электрондық ақша жүйелерінің (Электрондық ақша жүйелері: «Kaspi Bank», «Qiwі кошелек», «Woopray» және «Жеке Касса») үлесіне тиесілі.

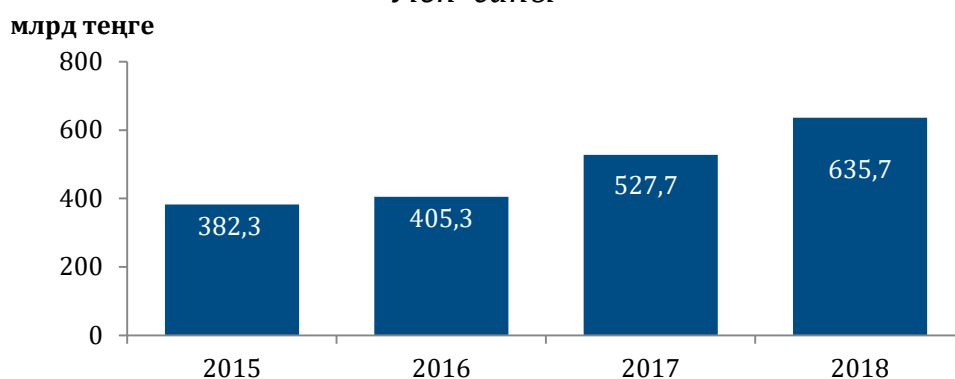
**Электрондық ақшамен операциялардың орташа сомасы -
4 359 теңге.**

6-БӨЛІМ. ХАЛЫҚАРАЛЫҚ АҚША АУДАРУ ЖҮЙЕЛЕРІ

Халықаралық ақша аудару жүйелері (бұдан әрі - ХААЖ) арқылы жіберілген транзакциялардың жалпы көлемі 2017 жылғы осындай кезеңмен салыстырғанда 2018 жылы 20,4%-ға ұлғайып, 635,7 млрд теңге сомаға 2 867,3 мың транзакция болды (35-сурет).

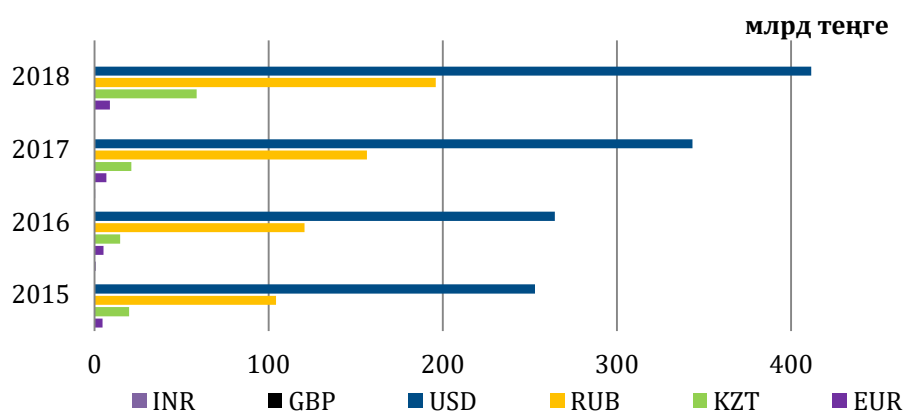
35-сурет.

ХААЖ арқылы жіберілген ақша аударымдарының жалпы көлемі мен саны

36-сурет.

Валюталар бойынша ХААЖ арқылы жіберілген ақша аударымдарының жалпы көлемі мен саны

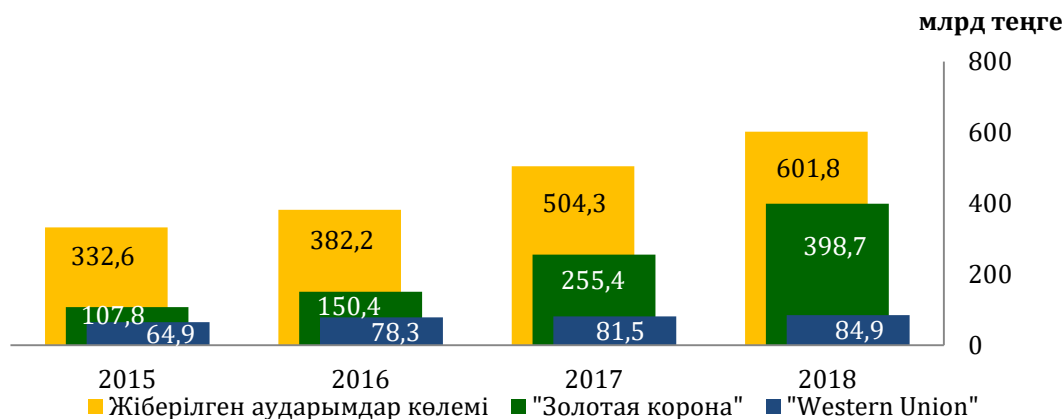
2018 жылы, өткен жылдар сияқты, ХААЖ арқылы жіберілген транзакциялардың жалпы көлемінің валюталар бойынша ақша аударымдарының басым үлесі АҚШ долларында және Ресей рублінде жүргізілді (36-сурет).

2018 жылдың нәтижелері бойынша шетелге ХААЖ арқылы жіберілген ақша аударымдары 601,8 млрд теңге сомаға (жіберілген төлемдердің жалпы көлемінің 94,7%-ы) 2 675,2 мың транзакцияны (жіберілген төлемдердің жалпы санының 93,3%-ын) құрады. 2017 жылмен салыстырғанда өсу 19,3%-ды құрады. Өткен кезеңдерге ұқсас

шетелге жіберілген аударымдардың көпшілігі «Золотая Корона» және «Western Union» ХААЖ арқылы жүзеге асырылды (37-сурет). Шетелге ақша аударымдарының 99,7%-ы өтеусіз болды.

37-сурет.

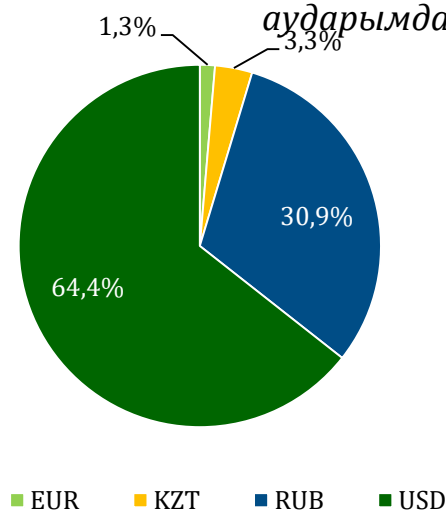
Шетелге ХААЖ арқылы жіберілген ақша аударымдарының көлемі

Шетелге жіберілген аударымдардың негізгі үлесі АҚШ долларымен - 64,4% және Ресей рублімен – 30,9% жүргізілді (38-сурет).

38-сурет.

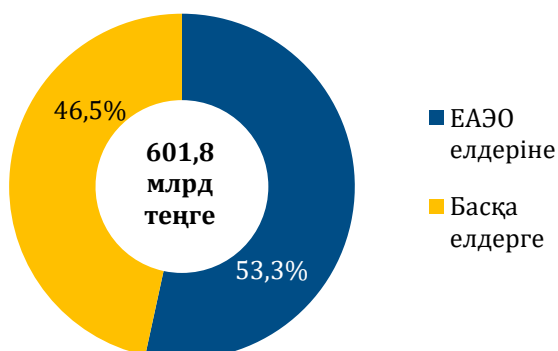
Валюталар бойынша шетелге жіберілген ақша аударымдары

Төмендегі елдер Қазақстаннан ақша алушы жетекші елдер: Ресей Федерациясы – шетелге аударымдар көлемінің 38,8%-ы, Өзбекстан – 18,5%-ы, Түркия – 11,7%-ы, Қырғызстан – 10,9%-ы және Қытай – 7,2%-ы болып табылады (10-кесте). Ақша аударымдарының жартысынан көбі ЕАЭО елдеріне жіберілді (39-сурет).

39-сурет.

ЕАЭО-ға және басқа елдерге ақша аударымдары

Елдер бойынша шетелге жіберілген ақша аударымдары

Аударым жіберілген ел	Мың транзакциямен саны	Жалпы санынан үлесі, %-бен	Сомасы млрд теңгемен	Жалпы сомасынан үлесі, %-бен
Ресей Федерациясы	1 093,20	40,9%	233,4	38,8%
Өзбекстан	706,1	26,4%	111,6	18,5%
Түркия	171,4	6,4%	70,3	11,7%
Қырғызстан	287,7	10,8%	65,9	10,9%
Қытай	42,8	1,6%	43,2	7,2%
Украина	62,7	2,3%	12,8	2,1%
Әзірбайжан	57,9	2,2%	11,7	2,0%
Тәжікстан	112	4,2%	10,5	1,7%
Армения	19,1	0,7%	8,1	1,3%
Грузия	23,7	0,9%	5,7	1,0%
Беларусь	19,2	0,7%	3,9	0,6%
БАӘ	5,4	0,2%	3,3	0,5%
АҚШ	7,4	0,3%	2,9	0,5%
Германия	6,9	0,3%	1,8	0,3%
Корея Республикасы	3,4	0,1%	1,4	0,2%
Чех Республикасы	5,9	0,2%	1,3	0,2%
Басқалары	50,5	1,9%	14	2,3%
Жалпы қорытынды	2 675,2	100,0%	601,8	100,0%

2018 жылы Қазақстан аумағында ХААЖ арқылы жүргізілген транзакциялар көлемі 33,8 млрд теңге сомаға (ХААЖ арқылы жіберілген аударымдар жалпы көлемінің 5,3%-ы) 192,1 мың транзакцияларды (ХААЖ арқылы жіберілген аударымдардың жалпы санының 6,7%-ын) құрады. 2017 жылмен салыстырғанда 2018 жылы транзакциялар көлемі 44,7%-ға өсті. Қазақстан бойынша жіберілген аударымдардың 99,9%-ның өтеусіз аударымдар бағыты бар.

Қазақстан бойынша жіберілген ақша аударымдарының ең үлкен үлесі «Золотая Корона» ХААЖ арқылы жүзеге асырылды, Қазақстан бойынша аударымдар жалпы сомасының - 77,2%-ын құрайды (40-сурет).

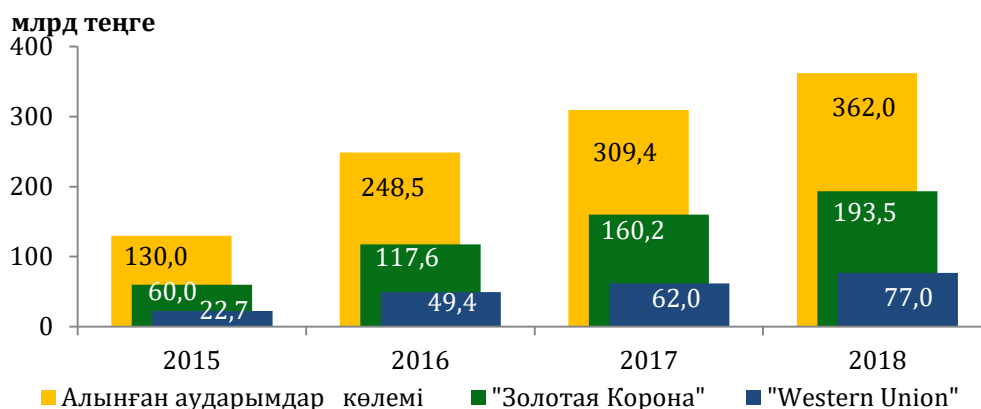
40-сурет.

2018 жылы ХААЖ арқылы шетелден алынған ақша аударымдарының көлемі 362,0 млрд теңге сомаға 1 515,7 мың транзакцияны құрады. 2018 жылмен салыстырғанда алынған аударымдар көлемінің ұлғаюы 17,0%-ды құрады (41-сурет). Алынған аударымдардың 99,7%-ның өтеусіз аударымдар бағыты болды.

41-сурет.

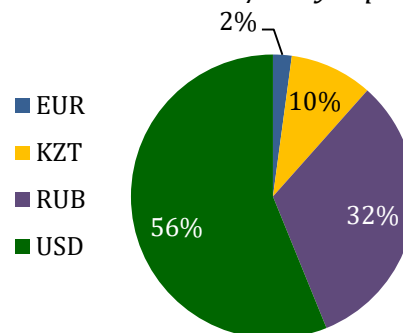
Шетелден ХААЖ арқылы алынған аударымдар көлемі

Шетелден алынған ақша аударымдарының негізгі үлесі АҚШ долларымен - 56,2% және Ресей рублімен – 32,3% жүргізілді (42-сурет).

42-сурет

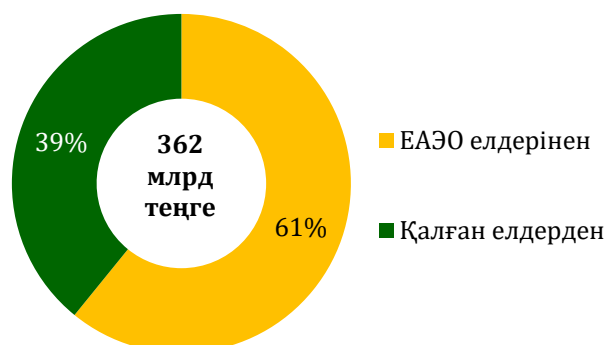
Валюталар бойынша шетелден ақша аударымдары

2018 жылы аударымдардың негізгі ағындары мына елдерден келіп түсті, алынған аударымдардың жалпы сомасының Ресей Федерациясы - 50,1%-ы, Корея Республикасы - 15,7%-ы, Қырғызстан - 8,4%-ы, Өзбекстан - 6,5%, Құрама Штаттар - 3,6%-ы болды (11-кесте). Алынған аударымдардың көп бөлігі ЕАЭО елдерінен Қазақстанға жіберілді - 60,9% (43-сурет).

43-сурет.

ЕАЭО-дан және басқа елдерден ақша аударымдары

Елдер бойынша шет елден ақша аударымдары

Қазақстанға ақша аударымы жасалған ел	Саны, мың транзакция	Жалпы санынан үлесі, %-бен	Сомасы млрд теңгемен	Жалпы сомасынан үлесі, %-бен
Ресей Федерациясы	803,7	53,0%	181,3	50,1%
Корея Республикасы	148,2	9,8%	56,8	15,7%
Қырғызстан	69,4	4,6%	30,3	8,4%
Өзбекстан	70,3	4,6%	23,7	6,5%
Құрама Штаттар	72	4,8%	13,1	3,6%
Германия	100,8	6,7%	10,6	2,9%
Түркия	50,1	3,3%	7,0	1,9%
Тәжікстан	16,4	1,1%	5,8	1,6%
Біріккен Араб Әмірлігі	16,7	1,1%	3,4	1,0%
Әзірбайжан	12,8	0,8%	2,3	0,6%
Қытай	3,1	0,2%	2,2	0,6%
Украина	18,8	1,2%	2,1	0,6%
Беларусь	7,3	0,5%	2,0	0,6%
Израиль	11,4	0,8%	1,9	0,5%
Грузия	5,6	0,4%	1,6	0,4%
Өзгелер	109	7,2%	17,8	4,9%
Жалпы жиынтығы	1 515,7	100,0%	362,0	100,0%

7-БӨЛІМ. ТІКЕЛЕЙ КОРРЕСПОНДЕНТТІК ШОТТАР БОЙЫНША ТӨЛЕМДЕР

Банктер және банк операцияларының жекелеген түрлерін жүзеге асыратын ұйымдар да төлемдерді олардың арасында ашылған тікелей корреспонденттік шоттар арқылы жүргізе алады. Тікелей корреспонденттік шоттар банктер арасында, сондай-ақ банктер және банктік емес ұйымдар арасында корреспонденттік шоттар ашу кезінде корреспонденттік шот шартында және Қазақстан Республикасының заңнамасында көзделген банк қызметін жүзеге асыруға байланысты операцияларды жасау мақсатында, олардың арасында корреспонденттік шот ашу кезінде пайда болатын шарттық қарым-қатынастарды білдіреді.

Банктер арасындағы корреспонденттік қарым-қатынастар жүйесі арқылы жіберілген төлемдер мен ақша аударымдарының көлемі

Банктердің корреспонденттік шоттары бойынша төлемдер мен ақша аударымдарының жалпы көлемі (Қазақстан бойынша, сондай-ақ шет елге жіберілген) 2018 жылы **237 трлн теңге сомаға 15,2 млн** транзакция құрады (44-сурет).

44-сурет.

Банктердің корреспонденттік шоттары бойынша операциялардың саны және көлемі

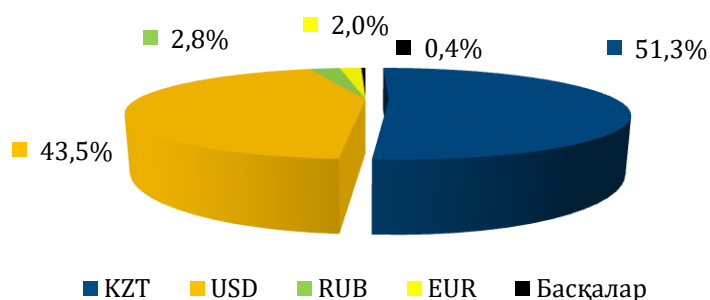

Бұл ретте, Қазақстан аумағында корреспонденттік шот арқылы өткізілген төлемдер мен ақша аударымдарының көлемі **109,5 трлн теңге сомаға 13,4 млн транзакцияны құрады.**

Қазақстан бойынша корреспонденттік шот арқылы өткізілген төлемдер мен ақша аударымдарының негізгі үлесі АҚШ долларына (43,5%) және теңгеге (51,3%) тиесілі.

45-сурет.

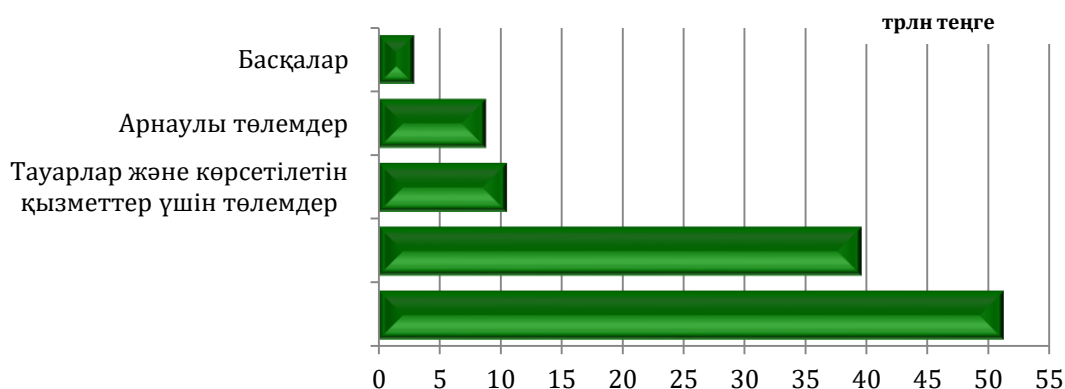
Қазақстан бойынша жіберілген төлемдер мен ақша аударымдарының жалпы сомасынан үлесі, %-бен

Қазақстан бойынша тікелей корреспонденттік шот арқылы, негізінен, шетелдік валютамен және бағалы металдармен операциялар бойынша (үлесі 46,7%), депозиттермен операциялар бойынша төлемдер және банктер мен олардың клиенттерінің меншік қаражаттарының аударымдары (үлесі 36,1%) өткізіледі (46-сурет).

46-сурет.

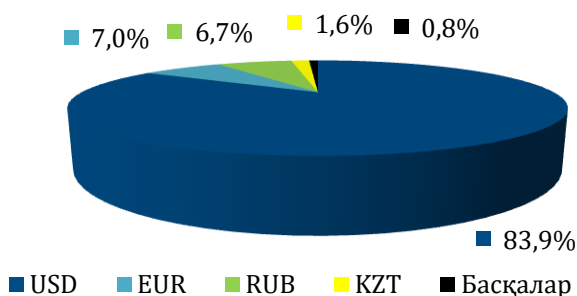
Корреспонденттік шоттар бойынша төлемдерді белгілеу түрлері бойынша төлемдер мен ақша аударымдарының көлемі

Корреспонденттік шоттар арқылы шет елге **127,4 трлн теңге** сомаға **1,8 млн транзакция жіберілген**. Корреспонденттік шоттар арқылы шет елге жіберілген төлемдер (47-сурет) мен ақша аударымдарының негізгі үлесі валюталар бойынша АҚШ долларына келеді (83,9%).

47-сурет.

Шетелге жіберілген төлемдер мен ақша аударымдарының жалпы сомасынан үлесі, %-бен

Корреспонденттік шоттар арқылы ақша аударымының негізгі ағымы (12-кесте) АҚШ-қа жіберілген (56,2%).

12-сурет.

2018 жылы ақша аударымдары жіберілген елдер

Ел	Саны (мың транзакция)	Жалпы санынан үлесі, %-бен	Сомасы (млрд теңге)	Жалпы сомасынан үлесі, %-бен
Құрама	111,3	6,2%	70 879,7	55,7%

Штаттар				
Ресей Федерациясы	996,6	55,8%	23 982,9	18,8%
Ұлыбритания	49,4	2,8%	8 918,5	7,0%
Германия	94,1	5,3%	4 221,4	3,3%
Басқалар	534,5	29,9%	19 343,5	15,2%
Жиынтығы	1 785,8		127 346,0	

Бұл ретте, шетелге тікелей корреспонденттік шоттар арқылы, сондай-ақ, негізінен, шетелдік валютамен және бағалы металдармен операциялар бойынша төлемдер (үлесі 47,6%), депозиттермен операциялар бойынша төлемдер және банктер мен олардың клиенттерінің меншік қаражаттарының аударымдары жіберіледі (үлесі 26,5 %).

Банктер арасындағы корреспонденттік қатынастар жүйесі арқылы Қазақстанға шетелден келетін төлемдердің көлемі

2018 жыл ішінде банктер арасындағы корреспонденттік қатынастар жүйесі арқылы шетелден 124,4 трлн теңге сомаға 767,6 мың операция алынды.

2018 жылы Қазақстанға шетелден тікелей корреспонденттік шоттар арқылы, негізінен, шетелдік валютамен және бағалы металдармен (үлесі 40,6%) жүргізілген операциялар (48-сурет) және депозиттермен операциялар бойынша төлемдер және банктер мен олардың клиенттерінің меншік қаражаттарының аударымдары (үлесі 27,0%) келіп түсті.

2018 жылы төлемдер мен ақша аударымдары келіп түскен елдер АҚШ, Ресей, Ұлыбритания және Германия болып табылады (13-кесте).

48-сурет.

Төлемнің белгіленуі бойынша төлемдер мен ақша аударымдарының келіп түсуі

Корреспонденттік шоттар бойынша төлемдердің белгілену түрлері бөлігінде Қазақстанға шетелден түсетін төлемдер мен ақша аударымдарының көлемі

Қазақстанға ақша аударылған елдің атауы	Саны, мың трлн.	Жалпы санынан үлесі, %-бен	Сома, млрд теңгемен	Жалпы сомасынан үлесі, %-бен
Құрама Штаттар	72,1	9,4%	75 503,4	60,7%
Ресей Федерациясы	358,3	46,7%	17 511,6	14,1%
Ұлыбритания	38,6	6,9%	8 535,2	5,0%
Германия	22,6	4,2%	5 249,6	4,2%
Басқалар	276,0	36,0%	17 636,3	14,2%
Жалпы жиынтығы	767,6		124 436,1	

8-ТАРАУ. ТӨЛЕМ ҰЙЫМДАРЫ

Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі төлем ұйымдарының реттеуші және бақылау функцияларын жүзеге асыру аясында олардың есептік тіркелуін жүзеге асырады. Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкінде есептік тіркеуден өтпей төлем қызметтерін көрсету қызметі заңсыз болып табылады және Қазақстан Республикасының заңдарымен белгіленген жауапкершілікті көздейді.

Атқарылған жұмыстың қорытындысы бойынша Ұлттық Банк берілген тіркеу нөмірлерін көрсете отырып, Төлем ұйымдарының тізілімін (Ұлттық Банктің интернет-ресурсында «Төлем жүйелері/Төлем ұйымдарының есептік тіркеу» бөлімінде орналастырылған) қалыптастырады. Тізілімде төлем ұйымдары көрсетуге құқылы төлем қызметтерінің тізбесі де көрсетілген.

2019 жылғы 1 қаңтардағы жағдай бойынша Қазақстанның аумағында 42 төлем ұйымы төлем қызметтерін көрсетуге құқылы. Төлем ұйымдары мынадай төлем қызметтерін көрсетеді:

- төлем терминалдары арқылы қолма-қол ақша қабылдау бойынша қызмет;
- электрондық ақша саласындағы қызмет: электрондық ақшаны қолданумен операцияларды іске асыру және өңдеу;
- интернет және мобильді қосымшаның көмегімен операцияларды қабылдау және өңдеу бойынша қызмет.

2018 жылы Ұлттық Банк есептік тіркеуден өту үшін төлем ұйымдарының 68 өтінішін қарады.

2018 жылы есептік тіркеуден өткен 14 төлем ұйымы

«Contact 24H» ЖШС, «J.C. Company» ЖШС, «Робокасса» ЖШС, «INDIGO24» ЖШС, «КАЗЕВРОМОБАЙЛ» ЖШС, «RPS Asia» ЖШС, «Bloomzed.kz» ЖШС, «Гермес Гарант Групп» ЖШС, «Soft Plus» ЖШС, «Tarlan Payments» ЖШС, «Пейтех» ЖШС, «Senim» ЖШС, «Onay Pay (Онай Пэй)» ЖШС, «CLICKI (КЛИКИ)» ЖШС.

Аталған ұйымдарға тіркеу нөмірлері берілді, Төлем ұйымдарының тізіліміне жазбалар енгізілді. Есептік тіркеуден өткен төлем ұйымдарына тиісті хабарламалар жолданды. Сондай-ақ, есептік тіркеуден 39 бас тарту орын алды.

Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкінде есептік тіркеуден өткен «Финансовые Технологии» ЖШС, «Киберплат Казахстан» ЖШС, «Allpay (Олпэй)» ЖШС және «PayForm» ЖШС (2 рет) көрсетуге рұқсат етілген төлем қызметтерін төлем қызметтерінің жаңа түрлерімен толықтырды.

Үш төлем ұйымы Төлем ұйымдарының тізілімінен алып тасталды:

- Ұлттық Банкте 2017 жылғы 8 ақпанда № 02-17-009 есептік тіркеуден өткен «NativePay» ЖШС төлем қызметтерін көрсетуден бас тарту туралы Ұлттық Банкке келіп түскен өтінішке байланысты «Төлемдер және төлем жүйелері туралы» Қазақстан Республикасы Заңының 18-бабы 1-тармағының 10) тармақшасының негізінде 2018 жылғы 17 тамызда төлем ұйымдарының тізілімінен алып тасталды;

- Ұлттық Банкте 2017 жылғы 29 наурызда № 02-17-018 есептік тіркеуден өткен Digital Management» ЖШС («PayBox» сауда маркасымен), Қазақстан Республикасы заңнамасының талаптарын жүйелі түрде бұзғаны үшін «Төлемдер және төлем жүйелері туралы» Қазақстан Республикасы Заңының 18-бабы 1-тармағының 1) және 2) тармақшалары негізінде 2018 жылғы 26 маусымда төлем ұйымдарының тізілімінен алып тасталды;

- Ұлттық Банкте 2017 жылғы 7 сәуірде № 02-17-019 есептік тіркеуден өткен «ALEMPAY (АЛЕМПЭЙ)» ЖШС, төлем ұйымдарының тізіліміне енгізілген күннен бастап төлем ұйымының қатарынан күнтізбелік он екі ай ішінде қызметін жүзеге асырмағаны үшін «Төлемдер және төлем жүйелері туралы» Қазақстан Республикасы Заңының 18-бабы 1-тармағының 1) және 4) тармақшаларының негізінде 2018 жылғы 13 қарашада төлем ұйымдарының тізілімінен алып тасталды.

2018 жылы төлем ұйымдарының сервистері арқылы жүргізілген операциялардың көлемі 1 322,8 млрд теңге сомасына 467,5 млн операцияны құрады (27-сурет), ал 2017 жылы төлем ұйымдарының сервистері арқылы 732,5 млрд сомасына 346,7 млн операция жүргізілген

болатын (жүргізілген операциялар сомасы бойынша 1,8 есе), бұл жалпы төлем ұйымдарының бизнесті қолайлы құқықтық және экономикалық жүргізу жағдайлары туралы, сондай-ақ олар ұсынатын төлем қызметтеріне деген үздіксіз сұранысты білдіреді.

50-сурет.

Төлем ұйымдарының сервистері арқылы жүргізілген операциялар сомасы

Төлем ұйымдарының инфрақұрылымында өзіне-өзі қызмет көрсету құрылғысы (төлем терминалдары) басым болды. Халық төлемдерін қабылдау үшін қолданылатын және сол төлем ұйымдарына, олардың агенттеріне/қосалқы агенттеріне тиесілі төлем терминалдарының желісі **70 мың бірліктен асады**.

Төлем ұйымдарының сервистері арқылы жүргізілетін төлемдердің негізгі үлесі (67,8%) банктік шоттарды ашпастан, өзіне-өзі қызмет көрсету терминалдары арқылы төлемдерді жүзеге асыру үшін қолма-қол ақшаны қабылдау бойынша төлемдерге тиесілі (51,52-сурет).

51-сурет.

2018 жылы төлем ұйымдарының сервистері арқылы жүргізілген төлемдер

52-сурет.

2017 жылы төлем ұйымдарының сервистері арқылы жүргізілген төлемдер

Сонымен қатар, электрондық ақшаны қолданып, төлемдерді өңдеу бойынша және клиент электрондық нысанда жүргізген төлемдерді өңдеу бойынша төлем қызметтері бойынша төлемдер үлесінің өсуі байқалып отыр (20,4% және сәйкесінше 11,8%).

53-сурет.

Қолма-қол ақшаны қабылдау бойынша төлемдер

896,3 млрд теңге сомасына 337,1 млн транзакция

ЭА қолданатын төлемдер

270 млрд теңге сомасына 48,5 млн транзакция

Электрондық нысанда жүргізілетін төлемдер

156,4 млрд теңге сомасына 82 млн транзакция

Төлем ұйымдарының сервистері арқылы жүргізілетін төлемдер көлемінің жартысынан көбі ұялы байланыс операторларының қызметіне ақы төлеу үшін жасалатынын атап өткен жөн, яғни **774 млрд теңге сомасына 325,9 млн операция, бұл төлемдердің жалпы сомасының 58,5%-ын құрайды** (14-кесте).

14-кесте.

2018 жылы төлем ұйымдарының арналары арқылы жүргізілген төлемдердің негізгі түрлері

Төлем мақсаты:	Осы топтың төлемдердің жалпы көлемінен үлесі
ұялы байланыс операторларының қызметі үшін ақы төлеу	58,5%
басқа да қызметтер үшін ақы төлеу	31%
Коммуналдық қызмет үшін ақы төлеу	6,6%
тауарлар үшін ақы төлеу	1,3%

«Қазақтелеком» АҚ қызметтері үшін ақы төлеу	1,2%
қолма-қол ақша салу тәсілімен банктік шотты толықтыру	1%
ақша аудару (банктік шотқа)	0,3%
кабельді теледидар үшін ақы төлеу	0,1%

Есепті кезеңде операциялардың орташа сомасы 2017 жылмен салыстырғанда 34%-ға ұлғайып, 2 829,3 теңге болды.

Төлем инфрақұрылымы объектілерінің ыңғайлы орналасуы және төлем ұйымдары қолданатын тәулік бойғы жұмыс режимі, жеткізушілер санының және ақы төлеу төлем агенттері мен қосалқы төлем агенттерін тарту арқылы мүмкін болатын қызмет көрсету тізбесінің өсуі оң серпіннің себебі болып табылады. Көптеген мемлекеттік және муниципалдық мекемелер, сондай-ақ коммерциялық ұйымдар төлем ұйымдарымен жеке тұлғалардың айыппұлдар, салықтар, ата-ана жарналарын (бала-бақшалар, мектептер) және т.б. үшін ақы төлеу мақсатында төлемдерін қабылдау жөнінде тиісті шарттар жасады.

Төлем ұйымдары қызмет бағыттары ретінде қосымша төлем терминалдарының болуын, сатып алынуын және орнатылуын барлық жерде қамти отырып, «Интернет» желісі, агенттер/қосалқы агенттер іздеу арқылы ақы төлеу тәсілін ілгерілетуге, төлемдер қабылдауға арналған жабдықтарды жетілдіруге бағытталған. Сондай-ақ икемді тарифтік саясат төлем ұйымдарына тән ерекшелік болып табылады.

9-БӨЛІМ. ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ЫНТЫМАҚТАСТЫҚ ЖӘНЕ ДАМУ ПЕРСПЕКТИВАЛАРЫ

Ұлттық Банк 2018 жыл бойы төлем жүйелері саласында ынтымақтастық бағыттары бойынша жұмысты жалғастырды.

Бұл ретте, ынтымақтастық екіжақты өзара іс-қимыл нысанында және сол секілді интеграциялық бірлестіктер аясында да жүзеге асырылады.

2015 жылғы 22 мамырда Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі мен Ресей Федерациясының Орталық Банкі арасында төлем жүйелерін қадағалау (оверсайт)/бақылау саласында ынтымақтастық туралы келісімге қол қойылды, оған сәйкес орталық банктер ел аумағында жұмыс істейтін төлем жүйелері туралы, төлем жүйелері жүргізген бағалау нәтижелері, төлем жүйелерін тізілімдерден шығару және т.б. туралы ақпарат алмасуды жүзеге асырады.

Бұдан басқа, Ұлттық Банк Ұлттық төлем жүйелерін дамытуды үйлестіру жөніндегі жұмыс тобының аясында ынтымақтастық

бағыттары бойынша жұмыс жүргізуде. Бүгінгі таңда Беларусь Республикасының, Ресейдің, Қырғызстан Республикасының, Армения мен Қазақстанның ұлттық (орталық) банктерінің өкілдері Жұмыс тобының қатысушылары болып табылады. Жұмыс тобының аясында ынтымақтастықтың жекелеген бағыттары бойынша 7 шағын топ құрылып, жұмыс істеуде:

- төлем карталарының ұлттық жүйелері саласындағы ынтымақтастық;

- ISO 20022 стандартын енгізу саласындағы ынтымақтастық;

- қаржылық хабарламалар мен есеп айырысуларды беру саласындағы ынтымақтастық;

- қаржы технологияларын дамыту саласындағы ынтымақтастық;

- Цифрлық аккредитивтер және кепілзаттар;

- тез төлемдер жүйелері;

- киберқауіпсіздікті қамтамасыз ету саласындағы ынтымақтастық.

Ұлттық Банк ынтымақтастықтың көрсетілген бағыттары аясында белсенді жұмыс жүргізуде.

2018 жылы ішінде Жұмыс тобының екі отырысы өтті, оның біреуі Алматы қаласында өтті.

Қазақстанның төлем нарығында соңғы жылдары технологиялық, сол секілді институционалдық трансформация болып жатыр. Төлем нарығындағы инновациялар мен технологияның дамуы балама төлемдік шешімдердің, жаңа бизнес-үлгілер мен нарыққа қатысушылар түрлерінің пайда болуына әкеледі. Қазақстанның Ұлттық Банкі төлем нарығының реттеушісі әрі инновациялардың бастамашысы ретінде заманауи талаптарға уақтылы ден қоюға тиіс.

Қазіргі уақытта Ұлттық Банк төлем жүйелерін қолданушылармен бірге төлем жүйелерін ISO 20022 «Қаржылық қызметтер. Қаржы индустриясы хабарламаларының әмбебап сызбасы» стандартына көшіру бойынша жұмыс жүргізуде. Ұлттық Банк аталған жұмысты «ISO 20022 стандартын енгізу саласындағы ынтымақтастық» бағыты бойынша Ұлттық төлем жүйелерін дамытуды үйлестіру жөніндегі жұмыс тобының аясында да жүргізуде.

2018 жыл ішінде Ұлттық Банк қаржы саласын цифрландыру және «Цифрлық Қазақстан» мемлекеттік бағдарламасын іске асыру саласында жұмысты жалғастырды.

Жеке тұлғалардың биометрикалық өлшемдерін мемлекеттік дерекқордағы мәліметтермен салыстыруға негізделген клиенттерді қашықтан сәйкестендіру тетігін ендіру төлем саласын дамыту бағыттарының бірі болып табылады. Осы тетік клиенттердің қаржылық қызметтерді қашықтан алуын қамтамасыз ету мақсатында әзірленген. 2018 жылы Ұлттық Банк банктік қоғамдастықпен бірге тетікті іске асыру сызбасын жасады, банктердің электрондық банктік қызметтерді көрсетуі кезінде клиенттерді биометрикалық сәйкестендіруді жүзеге

асыру тәртібін регламенттейтін нормативтік құқықтық актіге тиісті өзгерістер енгізді, сондай-ақ мемлекеттік дерекқорға рұқсат алды.

2018 жылғы Ұлттық Банк іске асырған инновациялық сервистердің тағы бірі мезеттік төлемдер жүйесін енгізу болып табылады. Жүйе сервисі 2018 жылғы қыркүйекте пилоттық режимде тестіленді. 2019 жылғы 7 ақпанда «Suñqar» мезеттік төлемдер жүйесі өнеркәсіптік пайдалануға жіберілді.

Халыққа және шағын және орта бизнеске кез-келген жерде, кез-келген құралды (банктік шот, төлем карточкасы, электрондық қапшық) қолдана отырып, кез-келген уақытта тез әрі ыңғайлы ақша аудару мүмкіндігін беру жүйені құрудың негізгі мақсаты болып табылады.

Банк секторының нақты уақыт режимінде жұмыс істейтін төлем инфрақұрылымын пайдалану қажеттілігі жеке және заңды тұлғалардың күнделікті төлемдерді жүзеге асыруы кезінде ұлғаятын болады. Сондықтан, нақты уақыт режимінде мезеттік төлемдерді ендіру қолма-қол ақшасыз бөлшек төлемдерді дамыту саласында заңды үрдіс болып табылады.